БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 МАРТ 1 СУББОТА № 42 (4012)

Өртээ 20 коп.

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш социалистиг көдээ ажыл-агыйның чаа көдүрлүүшкүнүнүң талазы-биле хемчеглерни бүгү улус чугаалажып көөрүнге болгаш практика талазы-биле ботгандырарынга идепкейлиг киржир деп СЭКП Төп Комитединиң Пленуму быжыг идегелин илередип тур.

(СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң доктаалындан).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1958 чылдың февраль 25—26-да Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму болган.

„Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында“ эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин Пленум дыңнаан болгаш чугаалашкан.

ТК-ның Пленуму чогуур доктаалды хүлээп алган, ону бөгүн парлап турар.

Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1958 чылдың февраль 26-да хүлээп алган доктаалы

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырып чорутканының түңнелинде совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле социалистиг экономиканың болгаш культураның бүгү адырларының хөгжүлдезинге, ажылчы чоннарның чаагай байдалын улам ыңай көдүрериниң херээнге сөөлгү үениң дургузунда чаа-чаа улуг чедишкиннерни чедип алганын СЭКП Төп Комитединиң Пленуму демдеглеп тур.

Бистиң социалистиг үлетпүрүвүс болгаш бирги ээлчегде бүгү улус ажыл-агыйының үндезини болур аар индустрия, мооң мурнундагызы ышкаш, мурнап чоруп турар. Партияның XX съездизиниң соонда эрткен ийи чылдың дургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 22 хуу, а аар индустрияның продукциязы барык 24 хуу көвүдээн. Ол-ла үеним дургузунда национал орулга 18 хуу өскен, ажылдап турар чаңгыс кижиге чижеглеп санзарга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг орулгалары 10 хуу көвүдээн. Үлетпүрну эргелеп башкарарын эде тургусканы ажыл-агый тургузуушкунунга демократтыг централизминиң ленинчи принцивин чайгылыш чок шын боттандырарынга болгаш чогаадыкчы хөгжүдеринге идиг берип, бүдүрүлгелерни болгаш тудугларны удуртурунга эвилелдешкен республикаларның, чер-черниң партия, совет болгаш профэвилел органнарының ролюн улам-на бедидип, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга чаа миллион-миллион ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны хандыкшыдып, социалистиг экономиканы улам-на дүрген көдүрериңе таарымчалыг байдалларны тургузуп турар.

Үлетпүрүн өзүлдези-биле кады социалистиг көдээ ажыл-агый чедишкинниг хөгжүп турар. Көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрер дээш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда калбарган бүгү улустуң демисели чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдериңе чедириш, колхоз тургузуунуң хөгжүлдезинге чаа үе-чаданың эгези болган. Чурттуң чөөн талакы районнарында күр болгаш курукган черлериңе улуг делгемнерин шиңгээдип алганы тараа ажыл-агыйының суурун дыка калбарткан, мурнундагы дөрт чылдарныңга деңнээрге чуртка тараанның ниити чыылдазын сөөлгү дөрт чылларда 27 хуу көвүдедир арганы берген. Чигир свеклазын, хөвеңни, лендолгунецти, картофельди, ногааларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын бүдүрери көвүдээн.

Мал ажылының үр хожудаашкыны партияның болгаш улустуң чүткүлдүг күженишкиннери-биле ажып эрттингеп. 1953 чылдан 1957 чылга чедир үениң дургузунда мыйыстыг бода малдың баш саны 10,9 миллион баш, хаваннарны—11 миллион, хойларны—20 миллион ажыг баш көвүдээн; малдың немей өскенин барымдаалааргa, эьт бүдүрери 38 хуу, ооң иштинде колхозтарга болгаш совхозтарга барык 80 хуу, сүт бүдүрери—50 хуу, а колхозтарга болгаш совхозтарга ийи ажыг катап көвүдээн. Колхозтарга инектерден сүт саалдазын бедидер талазы-биле болгаш алды чылдарның дургузунда сүт белеткээрин көвүдедир талазы-биле СЭКП ТК-ның 1955 чылдагы январь Пленумунуң салган соруулгазы—хуусаа бетинде, үш чыл дургузунда күүсеттинген. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эьт, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоокку чылларда чедер дээш мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның инициативазы-биле эгелээн шимчээшкин чуртта чедишкиниг калбарып турар.

Колхозчу экономиканың көдүрлүүшкүнүнге үндезилээш колхозтарның орулгалары өзүп, оларның хуваашпас фондулары көвүдеп, колхозчуларның күш-хүнүнге төлевири бедип турар. Колхозтарда хуваашпас фондулар 1953 чылдың эгезинде 63,1 миллиард рубль турганындан 1957 чылдың эгезинде 98,6 миллиард рубль чедир көвүдээн. Ниити болгаш хууда ажыл-агыйдан колхозчуларның акша болгаш натура орулгалары ажылдап турар чаңгыс кижиге чижеглеп санаарга 1953 чылдыңга деңнээрге 1957 чылда деңнештирген өртектерге 33 хуу көвүдээн.

Колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның материал-техниктиг суурун быжыглааны көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң херээнге кайгамчык улуг рольду ойнаан. Тракторлар-биле, комбайннар-биле, чүк автомобильдери-биле болгаш амгы үениң өске-даа машиналары-биле көдээ ажыл-агыйның чепсегленишкини мурнундагы дөрт чылдарныңга деңнээрге бүдүн чартык—ийи катап улгаткан. Сөөлгү дөрт чылларның дургузунда чуттуң көдээ ажыл-агыйы: 908 муң тракторларны (он беш ат күжүнге чижеглеп санаарга), 293 муң тараа комбайнарын, 143 муң силос ажаар болгаш кукуруза ажаар комбайннарны, 467 муң чүк автомобильдерин алган. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң техниктиг чепсегленишкининиң деңнелиниң бедээни, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда мергежилдиг кадрларның өскени көдээ ажыл-агыйны эң чоокку келир үеде улам ыңай көдүрериңе боттуг эге суурларны тургускан.

Колхозтарда удуртур ажылче каш-каш муң коммунистерни—партия болгаш совет ажылдакчыларны, үлетпүр бүдүрүлгелерден инженерлерни база агрономнарны, зоотехниктерни болгаш өске-даа тускай эртемниглерни партия чоруткан. 1957 чылдың эгезинге чедир колхозтар даргаларының составынга коммунистер 90 ажыг хуу турган, колхозтар даргаларының үштүң биринден ажыг кезин дээди болгаш ортумак тускай эртемниг болуп турган, практиктериң арызындан депшээн колхоз бүдүрүлгезиниң мергежилдиг организакчыларының кайгамчыктыг кадрлары өзүп үнген. Колхозтарның партия эге организациялары өскен болгаш быжыккан. Ам колхозтарда көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедиринге чер-черниң курлавырларын болгаш аргаларын угаангыр ажыглап турар арга-мергежилдиг организакчылар болгаш мергежилдиг тускай эртемниглер бар.

Колхозтарда ниитиниң ажыл-агыйы амгы байдалдарда чаа, улам-на бедик чадаже көдүрүлген. Колхоз тургузуунуң хөгжүлдезинде чаа үе-чада болза, улгаттыр каттышкан колхозтар сөөлгү чылларда экономика талазы-биле улам-на күштүг, хөй адырларлыг, техника талазы-биле чепсегленген ажыл-агыылар болу бергени-биле, хөй санныг мергежилдиг кадрларлыг болуп турары-биле, оларның орулгалары дыка көвүдээни-биле, колхозчуларның чаагай байдалы бедээни-биле тодаргайлаттынып турар. Колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедиткени, планнаашкынның чаа чурумун чорутканы, чер-черниң байдалларын барымдаалап тургаш, көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставынга өскерилелер киирер эргени колхозтарга тывысканы—ол бүгү болза колхозчуларның чогаадыкчы инициативазын калбарткан, оларның күш-ажылчы идепкейин бедиткен, черни болгаш техниканы, колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү-ле курлавырларын эки ажыглаар дутайында сагыш салыышкынны күштелдирген. Чаа техниканы болгаш эртемниң чедишкиннерин ажыглап тургаш ниитиниң улус ажыл-агыйын чорударының улуг дуржулгазын колхозчу кадрлар мөөнгеп алган.

Колхозчу тургузугну тургузарынга болгаш быжыглаарынга, көдээ ажыл-агыйны техника талазы-биле чепсеглээринге ажылчын ажыгының болгаш тараачыннарның эвилелин быжыглаарынга машина-трактор станциялары төөгүлүг кайгамчык улуг рольду ойнаан. Колхозтар тургузуушкунунуң баштайгы үе-чадазында партия болза колхозтарның ниити ажыл-агыйын быжыглаарынга оларга ол үеде күрүне дузаламчызының эң-не чогумчалыг хевири машина-трактор станциялары болур деп көрген.

МТС болза, тараачыннар ону долгандыр колхозтарга каттышкан болгаш машиналыг улуг көдээ ажыл-агыйның артык күштеринге бүзүрээн шак ыңдыг политиктиг болгаш организакчы улуг күш болган; көдээ ажыл-агыйга техниктиг депшилге болгаш чаа техниканың суурунга ону чаарты чепсеглээри, мергежилдиг механизатор кадрларны белеткээри. чер болгаш мал ажылының культуразын бедидери МТС-терни дамчыштыр боттанган. Машина-трактор станцияларының улуг ужур-дузазы чүде турганыл дизе, тараанны болгаш чемниң өске-даа продуктуларын, а ол ышкаш үлетпүрге хереглээр чиг-этти алырының чугула үнер дөзү олар болганында. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чамдык адырларының хожудаашкынын узуткаан дээш демиселге, көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле партияның хүлээп алган шиитпирлерин боттандырарынга сөөлгү чылларда МТС-тер организакчы улуг күш болган.

Колхозтар боттарының хөй нуруузунда организас, ажыл-агый талазы-биле быжыккан, колхозтарның экономикалы дыка көдүрүлген амгы байдалларда МТС-терни дамчыштыр колхозтарны бүдүрүлге-техниктиг хандырарының туруп турар хевири көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң хереглелдеринге дүүшпестей берген. Ооң түржүк, ол хевир хөй-хөй таварылгаларда мурнакчы колхозтарның улам ыңайгы көдүрүлүүшкүнүн моондактап, колхоз бүдүрүлгезиниң курлавырларын эң эки ажыглаарының хереэнге колхозчу кадрларның болгаш бүгү колхозчуларның инициативазын шаптыктап эгелеп турар. Чаңгыс ол-ла черге ажыл-агыйны социалистиг ийи бүдүрүлгелер—колхоз болгаш МТС чорудуп турар ыңдыг байдалдың таарымча чок түңнелдери улам улуг чергелиг илергейлеттинип турар, ол чорук бүдүрүлгени организастаарынга ээ-харыысалга чок чорукту болганчок-ла төрүттүндүрүп турар болгаш дүжүттү бедидер дээш харыысалганы кудуладып, чергелешкек ажылдап турар эргелел аппарадын дежээн тургузарынга улуг болгаш ажык чок чарыгдалдарны болдуруп турар. Ооң уламындан машина-трактор станцияларынга оларга ажык чок хөй санныг техника мөөнеттинип, машиналар бүдүрүкчүлүг эвес ажыглаттынып турар.

Чурттуң социалистиг көдээ ажыл-агыйын улам ыңай көдүрериниң, колхоз тургузуун хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр, колхозтарны бүдүрүлге-техниктиг хандырарының туруп турар чурумун өскертири болгаш таарымчалыг улуг рольду ойнап, боттарының кол-кол хүлээлгелерин хөй чүүлдер талазы-биле күүседип дооскан машина-трактор станцияларын чоорту эде организастаары чогумчалыг деп, СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Колхозтарның хөй нуруузу тракторларны, комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын садып ап база оларны шыны-биле, улам-на бүдүрүкчүлүг ажыглаар аргалыг болу берген амгы үеде ол машиналарны колхозтарга шуут садарынче шилчиири чогумчалыг. Ол болза амгы үениң техниказын дыка эки ажыглаар, көдээ ажыл-агыйга техниктиг депшилгени дүргедедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, 100 гектар ажыглалдыг черлерге чижеглеп санаарга ниити болгаш бараанныг продукцияны бүдүрерин көвүдедир база ооң бот-үнезин чиигедир арганы бээр.

Тракторларны болгаш өске-даа машиналарны септээрип хандырар, колхозтарны техника талазы-биле хандырар, чаа техника-биле, артык кезектер-биле, кывар чүүл-биле, чемишчидилгелер-биле, хоран-химикаттар болгаш өске-даа материалдар-биле колхозтарны болгаш совхозтарны хандырар (садар) хүлээлгелиг машина-трактор станциялары болза, районнарның болгаш колхозтарның онза чүүлдерин барымдаалап аңгы-аңгы хуусааларда септелге-техниктиг станциялар (СТС) кылдыр эде организастаттынган турар ужуруг. Тракторларны болгаш өске-даа машиналарны садып алыр аргазы чок чамдык колхозтарлыг, а ылаңгыя ол техниканы шын ажыглап шыдавас районнарга ыңдыг колхозтарны МТС-тер дамчыштыр бүдүрүлге-техника талазы-биле хандырарының бар чурумун түр артырза чогуур.

Колхозтарга тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын садары база МТС-терни эде организастаары үлетпүр биле көдээ ажыл-агыйның аразынга шуут экономиктиг харылзааларны күштелдирер, ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилелин улам быжыглаар, колхозтарның экономиказын көдүрер, бүгү улуска хамаарып турар черни колхозтарга мөңгези-биле быжыглаанын эки ажыглаарынга дузалаар. Аңаа үндезилээш хуваашпас фондулар көвүдээр, колхозтар аразының харылзаазы өзер, ол болза колхозчу өнчүнү быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң чугула чүүлү болур, ону бүгү улустуң өнчүзүнүң деннелинге чедир бедидеринге дузалаар.

Колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар талазы-биле төлевилеп турар хемчеглер болза, үлетпүрну эргелеп башкарарын сайзырангайжыдар болгаш улус ажыл-агыйын удуртурун экижидер талазы-биле партияның чорудуп турар ажылының кол кезээ болур. Ол хемчеглерни боттандырганының түңнелинде көдээ ажыл-агыйны удуртуру чаа, элээн бедик үе-чадаже көдүрлүр. МТС-терни эде организастаары сөөлгү үе иштинде үлетпүрну болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургусканын боттандырганы ышкаш ажыл-агыйның социалистиг системалының артык күштүг чүүлдерин болгаш бүдүрүлгениң курлавырларын эң долу ажыглаарын, массаларның чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин улам ыңай хөгжүдер, коммунизмче орук-биле совет ниитилелдиң бурунгаар угланыышкынныг шимчээшкинин улам ыңай хөгжүдерин хандырар хүлээлгелиг.

Колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының талазы-биле төлевилеттинип турар хемчеглер социалистиг көдээ ажыл-агыйга болгаш бистиң бүгү чуртувуска амыдыралчы улуг ужур-дузалыг болур деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Гениалдыг ленинчи кооператив планынга үндезилээш боттандырган көдээ ажыл-агыйның коллективизациязының соонда ол хемчеглерни амыдыралга чорудары социалистиг көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге чаа, кончуг чугула болгаш улуг базым болур.

Ону барымдаалаан СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң доктаадыры болза:

1. Көдээ ажыл-агыйның айтырыгларының талазы-биле партияның XX съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче угланган колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының талазы-биле СЭКП ТК-ның Президиумунуң саналын шын болгаш өй-шаанда деп санаар.

2. Колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының дугайында айтырыгның күрүне талазы-биле кончуг чугула ужур-дузалыын өөренип көргеш, ону ССРЭ-нин Дээди Советиниң ээлчеглиг сессиязынга көөрү-биле киирер. Бо айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязынга илеткелчи кылдыр СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущевту бадылаар.

Дээди Советтиң сессиязынга ук айтырыгны көргүже чедир төлевилеттинген хемчеглерни колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда, үлетпүр бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда, эртем организацияларында болгаш өөредилге албан черлеринде, шериг кезектеринде болгаш албан черлеринде ниити хуралдарга, солуннарның болгаш журналдарның арыннарынга бүгү улустуң чугаалажыышкынын чорудары таарымчалыг деп санаар.

«Колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин деткиир болгаш оларны бүгү улус чугаалажып көөрү-биле парлаар.*

3. Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, партия крайкомнары, обкомнары, хооркомнары, райкомнары болгаш партия эге организациялары төлевилеттинип турар хемчеглериң ужур-дузазын калбаа-биле тайылбырлаар болгаш Тезистерни бүгү улус чугаалажып көөрүн чер болганга организастаар хүлээлгелиг. Партия болгаш совет органнары болза, колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң, чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының албекшилин тургузарының эрге-ажыктарынга колхозтарның материал-техниктиг хандырылгазын эде тургузарының эң сайзырангай болгаш таарымчалыг организастыг хевирлерин тывар төлээде, ажылчы чоннарның бүгү-ле тодаргай саналдарын хынамчалыг өөренип көөр, нептередир ужурлуг.

Бүгү улустуң чугаалажыышкынны чоруп турар үеде партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары күрүне планнарын күүседиринче болгаш ажыр күүседиринче бүгү ажылчы чоннарның чогаадыкчы энергиязын болгаш идепкейин угландырар, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге часкы тарылганы чедишкинниг чорударынче, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң талазы-биле хүлээлгелерни күүседиринче эр, херээжен колхозчуларны, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчыларының күженишкиннерин мобилизастаар ужурлуг.

4. Кандыг колхозтар боттарының экономиктиг аргаларының талазы-биле бо чылын тракторларны болгаш өске-даа машиналарны садып алыр база оларны ажыл-агыйжы өзүбиле ажыглап шыдаарын, техниканы садып алырынга кандыг колхозтарга улуг хуусаа негеттинерин болгаш МТС-тер дамчыштыр бүдүрүлге-техниктиг хандырылганын туруп турар чурумун кандыг колхозтарга түр артырары таарымчалыын тус-тус районнарның болгаш колхозтарның экономиказын ханы өөренип көөрүнге үндезилээш тодарадырын эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның партия болгаш совет органнарынга дагзыр.

5. Колхоз тургузуунуң өйү келген айтырыгларын көөр болгаш көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставынга эргежок чугула өскерилелер киирери-биле 1959 чылдың эгезинде колхозчуларның үшкү Бүгү-эвилел съездизин чыылдырары таарымчалыг деп санаар.

* * *

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш социалистиг көдээ ажыл-агыйның чаа көдүрлүүшкүнүнүң талазы-биле хемчеглерни бүгү улус чугаалажып көөрүнге болгаш практика талазы-биле боттандырарынга идепкейлиг киржир деп СЭКП Төп Комитединиң Пленуму быжыг идегелин илередип тур. Коммунистиг партиядан организастап турар көдээ ажыл-агыйның чаа көдүрлүүшкүнү болза, социализмниң капитализм-биле экономиктиг тайбың чарыжынга, коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын шиитпирлээринге бистиң чурттуң чугула типилелгезиниң бирээзи болур.

*Редакциядан: Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чоокку хүннерде солунга парлаар.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде улуг чедишкиннери дээш база тараанны, чигир свеклазын, эьтти, сүттү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүреринге болгаш белеткээринге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш, эртемниң чедишкиннерин болгаш чаа депшилгелиг аргаларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге нептереткени дээш, көдээге бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал бажыңнарын тудар талазы-оюле кылган улуг ажылы дээш, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму Украин ССР-ниң хөй-хөй колхозчуларын, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларын орденнер-биле болгаш медальдар-биле шаннаан.

Шупту 44.652 кижи шаннаттырган, оларның аразындан Ленин ордени-биле—2.955, Күш-ажылчы Кызыл Тук ордени-биле — 7.525, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле — 12.275, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» база «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдар-биле—21.897 кижи шаннаткан.

Көдээ ажыл-агыйның 223 мурнакчыларынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

Боттарының шылгарангай чедишкиннери дээш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары эштер П. Н. Ангелина, Г. И. Байда, С. Е. Бешуля, Е. В. Блажевский, Д. В. Бойко, М. А. Брага, М. А. Брынцева, Г. Е. Буркацкая, П. Ф. Ведута, А. В. Гиталов, О. К. Диптан, Е. А. Долинюк, Ф. И. Дубковецкий, М. Д. Князева, А. М. Ладани, В. Т. Литвиненко, Т. Ф. Марцин, М. А. Марцун, Г. С. Могильченко, Ю. А. Надкерничный, М. А. Посмитный, П. К. Романенко, М. Х. Савченко «Кадыыр болгаш Маска» ийиги Алдын медаль-биле шаннаттырганнар.

Украин ССР-ниң Винница, Днепропетровск, Закарпатье, Запорожье, Киев, Сталино, Харьков, Хмельницкий, Черкассы болгаш Черновицы областары көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедириниң херээнге чедишкиннери дээш Ленин ордени-биле шаннаттырган.

Сонгулдаларга алдар кылдыр

Агитколлективтерде болгаш агитпунктуларда

Шагаан-Арыг МТС-те партия организациязының агитаторлары сонгулда мурбунун хүннеринде сонгукчуларның ортузунга агитас-массалыг ажылды калбартып турар. МТС конторазында дерип турган № 5 агитпункт (эргелекчизи коммунист эш Турганаев) көрүштүг кылдыр шиметтинген. Солуннарның, журналларның чаа номерлерин делгеп салган, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарның биографияларын көскучерлерде аскылап каан.

Агитатор Семис-оол, Лапин, Шульгина, Кашура олар боттарынга быжыглаан участоктарында сонгукчуларга 4—5 катап баргаш, оларга ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар дугайында Дүрүмнү, Конституцияны, кандидаттарның биографияларын таныштырган.

И. ОЛДЫРЕВ.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта партия организациязы (секретары эш Кундан) ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар үезинде агитаторларнын ажылын эдээн экижидип, недель санында оларның сургаалдалыг семинарын чорудуп турар.

Кедээ ажыл-агайның бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыын, СЭКП ТК-ның бүгү сонгукчуларга Кыйгырыын агитаторлар таныштырып турарлар.

Агитаторлар Эрес-оол, Бичелдей, Данзырын, Адыг олар сонгукчулар ортузунда агитас-массалыг ажылды калбартып турарлар. Колхоз төвүнде агитпунктуга лекцияларны, илеткелдерни үргүлчү организастап турар.Ында чеди чыл школазының башкылар коллективи болгаш өөренникчилери бот-тывынгыр уран-чүүл белгүмүнүң концерттерин сонгукчуларга көргүзүп турар.

Чамдык Деспи, Бичии-уруг, Бышкак, Капшык-оол дээн ышкаш агитаторлар боттарынга быжыглаан черлеринде сонгукчуларга беседа, солун номчулгазы кылып бербейн турар деп чүвени демделээр керек.

И. ЧОЗАР.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозта партия организациязы (секретары эш Шогжал) сонгукчулар ортузунга агитас-массалыг ажылды сөелгү үеде эдээн экижиткен. Агитколлективти агитаторларбиле четчеленээн, оларның сургаалдалыг чевүлел хуралын эрттирген.

Колхоз төвүнде эш Мартыгыр эргелекчилээн агитпунктуга кежээнин-не кижилер хөй-хөйү-биле чыглып кээп, солуннар, журналдар номчуп, солун лекцияларны, беседаларны дыңнап турар. Маңаа сеелгү үениң иштинде Бүгү делегей байдалының дугайында, совет хамаатыларының эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында, черниң кылымал эдеринчизиниң дугайында лекцияларны номчаан, аныяк сонгукчуларның кежээзин эрттирген.

Агитаторлар Очур-оол, Комбу, Борбаан, Баир олар СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кедээ ажылагыйының бүгү ажыл-ишчилеринге Кыйгырыын, СЭКП ТК-ның бүгү сонгукчуларга кыйгырыын сонгукчуларга калбаа-биле таныштырганнар.

Х. ШАРАБИИ.

* * *

Өвүр районнуң Саглы чеди чыл школазының башкылары «Кызыл тук» колхозтуң ыраккы одарларда малчыннарынга беседаларны, солуннар номчулгазын кылып берип турар.

Агитатор башкы эш Дагбыш Саглы бажында малчыннарга, эш Семис—Чараш-Даш фермазында малчыннарга, эш Болат-оол—Хорумнуг Ойда малчыннарга солун беседаларны кылып бергеннер.

Д. ИНДИР-ООЛ.

* * *

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң V. Шынаа болгаш О. Шынаа деп черлерде малчыннарынга эрткен 1957 чылдың декабрь айдан бээр чангыс-даа агитатор барбаан.

Колхозта партия организациязының (секретары эш Сыгыртаа) агитаторлары малчыннар ортузунга ажыл чорутпайн турарының хараазы-биле V. Шынаа фермазында хөй-хөй малчыннар ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар кажан болурун, депутаттарның кандидаттарынга кымнарны депшиткенин билбес болуп турарлар.

— Ферма эргелекчизи эш Чындыгырны, зоотехник эш Захароову, мал эмчизи эш Турковту бо чылын маңаа көрбээн бис — деп инек азырап турар эш Биче-оол чугаалаан. Малчыннарның чагыткан солуннары почтачы Данилованың бажында чыглы берген чыдар. Малчыннар Биче-оол биле Агар-оол «Шын» болгаш «Бурунгаар» солуннарны чыл хуусаалыг чагыткан болза-даа, мынчага чедир чаңгыс-даа номер албаннар.

Колхоз даргазы эш Ч. Биче-оол болгаш партия организациязының секретары эш Сыгыртаа машина маңнаар орук чоогунда малчыннарга барык хүннүң чыгыы чоруур болза-даа, оруктан ырак малчыннарга мырынай көзүлбес. Оларшың кандыг чурттап, ажылдап турарын сонуургавыс болуп турарлар.

С. СЕРЕН.

Малчыннарга агитбригада

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозта кедээ клубтуң бот-тывынгыр уран-чүүл белгүмүнүң киржикчилериниң шилиттинген 9 кижи составтыг бригада фермаларны, бригадаларны, ыраккы одарларда малчыннарны эргип, солун оюн көргүзүглери, беседа, номчулгалар кылып чоруп турар. Оларны клубтуң эргелекчизи эш Белекей боду удуртуп чоруур.

Массалыг оюн концерт, тайылбыр, кижизидилге ажылындан аңгыда, бригада малчыннарга шуут дузалажыр, кажаатурлагның байдалын көөр хемчеглерни база боттандырып чоруур. Малчыннарга ындыг агитбригадаларны калбартыры моон сонгаар-даа сонуурганчыг.

К. КУУЛАР.

Красноярск. Сонгу чүкте Норильск хоорайга 40 градус соок турда безин чаа яблоктарны, апельсиннерни, лимоннарны болгаш мандариннерни көрүп болур. Бо кат-чимистерни хамаатыларның агаар флодунуң Красноярск эргелериниң ужудукчулары эккеп турар.

Эрткен чылдың 4-кү кварталында безин ужудукчулар 231 тонна цитрустарны Норильск болгаш Игаркага чедирген. Январьда 250 тонна цитрустарны сонгу чүктүн чурттакчылары алганнар.

Чурукта: Сонгу чүктүн чурттакчыларынга Красноярск аэропортунуң самолетунда мандарин чудурулгези.

Фото Ю. Барминиин. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕР БОЛГАНДАН

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхоз часкы хову ажылынга хынамчалыг белеткеним турар. Удобрениеге 1500 центнер өдекти тарылга шөлүнде чедирген, фермаларда оон-даа хөй өдекти чыылдырган. Белеткеттинген 396 тонна кызыл-тас, 80 тонна сула болгаш тараа культураларының өске-даа үрезиннериниң 70 хуузу сортулуг болуп турар. Шөлдерде хар доктаадырының, машина чепсек септээриниң ажылдары организастыг чоруп турар.

* * *

Тудуг ыяжы белеткээринге эң-не таарымчалыг үе кыжын болур. Тес-Хем районда «Ак-Эрик» колхоз ол өптиг үени чөп ажыглап турар. Күш-ажылды шын организастап, удуртулганы экижиткениниң түннелинде бо чылдың тудугларынга хереглээр 1450 кубометр ыяштың орнунга 1600 кубометрни белеткээн. Ону тудуг шөлдеринче сөөрттүр ажыл амгы үеде түлүктеп турар.

* * *

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң шээр малы кидин-не оолдап турар. Хунан-Караның коданында 79 өшкүлер 93 анайларны төрээн, шупту менди. Ол ышкаш Чүлдум-Ламаның 67 өшкүлери 84 анайлар, ылангыя оон «Сүүр-Ак» дээр өшкүзү үштү төрээн. Моон сонгаар-даа төрүттүнер анайларын менди доруктуруп алырынга олар бүзүрелдиг.

* * *

Бай-Хаак суурда чоокта чаа амбулатория ажыттынган. Аарыг улус шинчиринге дөрт кабинеттерден аңгыда, ында ниити маңаг залы, шарылга, санитария өрээлдери, клиниктиг болгаш бактериолоктуг лабораторлар, статистика болгаш санэпитемия салбырлары база бар. Чаа амбулаторияның дерилгези өки тургустунган.

* * *

Сонгулдаларның хүну чоокшулаан тудум-на чер-черде агитпунктуларның ажылы, чон ортузунга массалыг кижизидилге улам калбарып турар. Чадаана МТС-те агитпункт көрүштүг дериттинген. аңаа дежурный доктаамал, лекциялар, илеткелдер, массалыг кежээлер үргүлчү болуп турар. Агитколлективте 24 кижи бар, оларда Доржу, Шоюн, Муха, Кержекпен ышкаш өки ажылдап турар агитаторлар хөй.

* * *

Сүт-Хөл районда машина-трактор станциязының коллективи сонгулдаларга алдаржыткан социалистиг чарыштың ээлчээнге шилчээш, тракторлар септелгезин хуусаа бетинде дооскан. МТС-те 45 тракторлар хову ажылынче үнеринге ам белен, 6 комбайннар база септеттинген. Кедээ ажыл-агыйның кожулда машиналарының септелгези база организастыг чоруп турар.

* * *

Тээлиде районнуң Культура бажыныңың бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүгүмүнүң ажылы өки. Оларның «Дөн-Терек» колхозтуң төвүнге чоокта чаа көргүскен концертин аңда чыылганнар улуг сонуургалбиле үнелээн. Программазын улам чаартып, районнуң өске-даа колхозтарынга барып солун оюн көргүзерин организастап турар.

Чаштар дугайында сагыш салыышкыны

Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе уруглар албан черлериниң четкизи чыл келген тудум-на калбарып турар. Эрткен 1957 чылда Сарыг-Сепке турган 50 оруннарлыг үргүлчүнүң ажылдаар уруглар яслизин болгаш садын 90 уруглар турар кылдыр чаарты кылган. МТС-те 50 уруглар турар яслини немей ажыткан. 1958 чылда уруглар яслилеринге болгаш садтарынга хүлээп алыр уругларның саны ам-даа көвүдээр.

Бо чылдың февральдың 8-те Сарыг-Септе уруглар библиотеказын ажыткан. Ол уруглар библиотеказын ажыдарынга күрүнеден 33 мүн рубльди тускайлап берген. Ам библиотеканың ном фондузу 4 мүн чедип турар. Ам-даа 20 мүн рубль уруглар номнары садып алырынга көрдүнген.

Баштайгы 10 хонуктарда ол уруглар библиотеказының номчукчуларының саны 82 кижи четкен, ылангыя Федя Шутов, Валерий Топорков болгаш өске-даа он-он бичии уруглар ол библиотеканың номчукчулары болганнар. Ол библиотеканың эргелекчизинде Сарыг-Септе район библиотеказының библиотекары турган А. Наймушина ажылдап турар.

А. ДОРЖУ.

Совет тургузуг

КӨДЭЭ СОВЕТТИҢ СЕССИЯЗЫНДА

Мал кыштагладыышкынының харыысалгалыг үезин ам-даа үргүлчүлеп турар. Малдың чаш төлүн менди камгалап алыр дээш демисел күштелген. Ол айтырыгның дугайын Сүт-Хөл районнуң Сүт-Хөл кедээ Совединиң ээлчеглиг сессиязы чугаалажып көрген.

Үк сессияга Киров аттыг колхозтуң даргазы эш Очур-оолдуң илеткелиниң илерээни болза, баштайгы төрүттүнген 357 хураганнар, 15 бызаалар, 172 хаван оолдары малчыннарның кызымак күш-ажылының ачызында өки доругуп турар. Колхозтуң баштаар чери мал турлагларынга мал чемнерин чедирер ажылдарны эдээн организастыг чоруткан.

Ынчалза-даа мал кыштагладыышкынында, мал чемнериниң чарыгдалында болгаш малчыннар-биле харылзаада четпестер барын, ол четпестерни үзүткаарының хемчеглерин кедээ Советтиң депутаттары боттарының саналдарынга айтып турганнар.

Мал чемнерин камныг болгаш нормалыг чарыгдаарынга шыңгыы корум-чурум доктааттынмаан. Зоотехник эш Алешкин бүдүн кыштың дургузунда ырак малчыннарга барбаан. Чамдык малчыннарның (Чигжитпей, Шомба, Бүлчүн) ажылында улуг четпестер бар. Бо чылдың январының эгезинден бээр 5 инек өлген болгаш 3 инек ара салган. Чаа төрээн инектериниң азыралы өки организастаттынмайн турар. Ылангыя 1800 тонна силос ам-даа ажыглал чок чыдар. Малчыннар аразында социалистиг чарыш өки организастаттынмаан.

Малдың баш санын өстүрериниң база бир харыысалгалыг үезин—чаш малларны чидириг чокка ажаап алырының үезин чедишкиниг эрттириниң практиктиг хемчеглерин депутаттар тодаргай чугаалажып көрген болгаш ам оон күүселдезин организастап турар.

М. КАНЧИР-ООЛ.

Депутат бодунуң сонгукчуларында

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң депутады, райкүүском даргазы эш А. К. Тамдын-оол Эрги-Барлыкта № 3 округтуң сонгукчуларынга бодунуң депутат ажыл-чорудулгазының дугайында отчёт кылып берген.

Депутат эш Тамдын-оол бодунуң илеткелин сонгукчуларның чагыларын күүседир дээш райкүүскомнуң чорудуп келген хемчеглери-биле, районнуң ажылчы чоннарының күш-ажылчы чедишкиннери-биле болгаш ээлчеглиг сорулгаларыбиле холбаштырган. Эрткен ажыл-агый чылында Час-Адырның бүдүрүлге чери болгаш Кызыл-Мажалыктың АТК-зы бүдүрүлгениң күрүне планнарын хуусаа бетинде күүсеткенин демделген чугаалаан. Күрүне бюджединден районга бердинген акшаның 70 ажыг хуузу улус өөредилгезинин хереэнге ажыглаттынып турарын ол айыткан.

Сонгукчулар боттарының ол депутадынга чаа чагыларны берген. Үк чагыларны күүседир талазы-биле ажылдарны организастаарын депутат хүлээнген.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Даараныкчыларның ажылы-биле танышкан

СЭКП Кызыл хоорай комитединиң чанында экономиктиг школаның ийги курзунуң дыңнакчылары Кызылдың Раскова аттыг дааранылга комбинадынга экскурсиялап чорааннар.

Комбинаттың директорунуң хүлээлгезин күүседип турар эш Ольшевский дыңнакчыларны хүлээп алгаш, ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар хүнүнге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш даараныкчыларның хайнымышкынын ажылдап турарының дугайын тодаргай чугаалап берген.

Экскурсиянын киржикчилери комбинаттың массалыг дааранылга цехиниң ажылчыннарының ажылдап турары-биле танышкан.

Узун столдар кырын дургаар хөй каът кылдыр салгылап каан пөстерниң эң-не кырындаазын костюмнуң аңгы-аңгы кезектери кылдыр чуруп алгаш, ону электри тогу-биле ажылдаар тускай машинабиле кестирерге чаңгыс дугаарлыг хөй костюмну бир угда быжып каптар. Пөстен шоолуг-ла быжынды үнмейн баар.— Шак ындыг артык быжынды үндүрбес чоруктан хөй-хөй материалды камнап эп турар бис—деп ажылчыннар чугаалап турганнар.

Быжып каан материалдарны даараныкчылар электри тогунга хеделип ажылдаар машиналар-биле белен хептер кылдыр дааран турар. Бүдүрүлгеде бүгү-ле хеп аймаан, оон тус-тус кезектерин шуптузун машиналар-биле дааран турар. Өөктерни илерин, тиглер, дижилер кыдыын кыдыра дааран ажылды-даа тускай машиналар-биле күүседип турар. Хеп аймаанда холбиле күүседир ажылдың ам чок болганын экскурсантылар бүзүреп көргеннер.

Бүдүрүлге ажылы-биле танышканының соонда боттарының чамдык саналдарын болгаш күзелдерин комбинаттың директорунуң хүлээлгезин күүседип турар эш Ольшевскийге дыңнакчылар чугаалап бергеннер.

С. ЛОПСАН.

Одаар ыяш белеткели

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң баштаар чери, ында чеди чыл школазының 1958—59 өөредилге чылында одаар ыяжын белеткээри-биле И. Күдер-оолга баштаткан звено тургускан. Звенода ажыл өки организастаттынган.

Олар 800 кубометрни белеткээр тургаш, 900 кубометр кылдыр күүсеткен. М. Долзат-оол, К. Лен-оол, Д. Куулар, К. Кертик-Кара болгаш өскелер-даа хүнде 2 кубометрниң орнунга 5 кубометрни хап турганнар.

Звено ам кижи эмнелгезинге, кедээ клубка болгаш колхоз конторазынга одаар ыяш белеткелинче киришкен.

Х. АРАКЧАА.

41-2

СОҢГУЛДА КАМПАНИЯЗЫ-БИЛЕ ХОЛБАШКАН ЧАМДЫК АЙТЫРЫГЛАРГА ХАРЫЫЛАР

СОҢГУКЧУЛАРНЫҢ ДАҢЗЫЗЫ

Айтырыг. Сонгукчуларның даңзызын чүге кылырыл, оон ужур-дузазы чүдеп?

Харыы. Сонгукчуларның даңзызы дээрге сонгулданың эң чугула документилериниң биреэзи болур, сонгукчулар ону барымдаалап сонгулда бюллетеньнерин алырлар. Ынчангаш чүгле бюллетень алган кижилер бадылаашкынга киржип болур болгай. А бюллетеньнерни бодунуң сонгулда участогунуң аайы-биле сонгукчулар даңзызынга баш бурунгаар киртинген кижилер ап болур.

Сонгукчуларның даңзызын кылырда эң-не харыысалгалыг болурун болгаш сонгукчулар даңзыда кирген, кирбээнин боттары чогуур үезинде хынап көөрүнүң кайы хире улуг ужур-дузалыын үстүнделе чүүл чугаалап турар-дыр. Сонгукчуларның даңзызын кым канчаар кылырын «ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар дугайында Дүрүмде» тодаргай айтып каан.

Айтырыг. Сонгукчуларның даңзызынга кымны киирерил?

Харыы. ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар бүгү-ниитиниң сонгулда эргезин өзүгаар болур болганда, сонгулдалар хүннеринге чедир 18 хар четкен болгаш сонгуур эргелиг хамаааты бүрүзүн даңзыга киирер.

Сонгулда хүнүнге чедир 18 хар четкен сонгукчуларны даңзыга киирерде оларның төрүттүнген чылын, айын болгаш хүнүн айтып каар.

Сонгулда эргезин суд шииткелин өзүгаар казыткан кижилерни, а ол ышкаш угааны солуузу доктааттынган дүрүм өзүгаар тодараттынган кижилерни сонгукчуларның даңзызынга киирбес.

Айтырыг. Хамаатыларның кандыг документилерин барымдаалап оларны сонгукчулар даңзызынга киирерил?

Харыы. Сонгукчуларның даңзызын тургузарда Советтериниң күүскомнары хамаатылардан кандыг-даа документ негевес. Даңзыны күүскомнуң боду тургузар ужурлуг. Бол барымдаалар түүлү болза, хоорайларга бажың дептерлери, а кедээ черлерге—колхозчуларның даңзызы, азы түр чурттап турарларның даңзызы болур.

Айтырыг. Сонгулда эргезин казыткан болгаш угааны солуу деп санаттырган кижилерни сонгукчуларның даңзызынга киирбесте ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүскомнары кандыг документилерни, азы чүнү удуртулга болдурарыл?

Харыы. Сонгулда эргезин судтуң шиитпирин өзүгаар казыткан кижилериниң дугайында күүскомнуң болза, чүгле бүгү барымдаалыг документилерни: суд шииткелиниң хоолгазын, прокуратура болгаш суд органнарының албан өзүзү-биле кылган дыңнадынын удуртулга болдурар ужурлуг. А хуу кижилериниң чугаазын хереке ап болбас.

Угааны солуу кижилериниң дугайында суд-психиатриктиг экспертизаның азы эмнелге албан черлериниң албан өзүзү-биле кылган медээлерин ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүскомнары удуртулга болдурар.

Айтырыг. Хосталгазын болгаш сонгулда эргезин суд шииткели өзүгаар казыттпайн кандыг-бир шииткелге таварышкан хамаатыларны сонгукчулар даңзызынга киирер бе?

Харыы. Ындыг хамаатыларны сонгукчулар даңзызынга киирер. А ындыг-даа болза сонгулда эргезин суд шииткелин өзүгаар казыттпаан-даа болза, ол кижилер хорудалда турар болза ындыг кижилерни даңзыга киирген хөрээ чок, чүгле дээрге олар сонгулдаларга херек кырында киржип шыдавас. Ол ышкаш байысаалгада турар хорудаттырган кижилерни сонгулдалар даңзызынга киирбес.

Айтырыг. Бир сонгукчу ийи, үш болгаш оон-даа хөй даңзыларга киир бижиттинген туруп болур бе?

Харыы. Чок. Сонгукчу бүрүзү чүгле чаңгыс даңзыга турган турарын сонгулдалар дугайында Дүрүм негеп турар, а бир эвес ол хөй даңзыга кире бээр болза, сонгулда эргезиниң дең чоруун үрей бээр болгай.

Айтырыг. Сонгукчуларның даңзызы-биле сонгукчулар боттары кандыг янзы танышкан турарыл?

Харыы. Бүгү ниити көөрү-биле болгаш сонгукчулар боттары таныжары-биле даңзыны сонгулдаларга чедир баш бурунгаар Советтиң азы сонгулда участогунуң бажыңына аскан турарын сонгулдалар дугайында Дүрүм ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүскомнарынга хүлээдип турар.

Айтырыг. Сонгукчуларның даңзызын кылгаш аскан сөөлүнде өскээр кеже берген сонгукчулар сонгулдаларга кандыг янзы киржирил?

Харыы. Сонгукчулар даңзызын кылгаш азыпкан сөөлүнде өскээр кеже берген сонгукчулар болза, чаа барган черинге барын сонгукчулар даңзызынга киир бижидип алыр. Ол бижидип алырда сонгукчу болза, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң чогуур күүскомундан «Бадылаар эргезиниң шынзыдылгазын» ап алыр, оон хевирин ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму доктааткан. Ол шынзыдылганы бодун шынзыдар документ-биле кады чаа барган черинде күүскомга көргүзер болгаш сонгукчулар даңзызынга киир бижиткеш сонгулдаларга ниити чурум өзүгаар киржир.

Айтырыг. Чаа чурттаар черинге сонгулдалар хүнүнде келген сонгукчулар бадылаашкынга канчаар киржирил?

Харыы. Чаа чурттаар черинге сонгулдалар хүнүнде келген сонгукчу кайы-даа сонгулда участогунга келгеш, «Бадылаар эргезиниң шынзыдылгазы» биле бодун шынзыдар документизин көргүскеш, даңзыга киир бижиткеш, бюллетеньни алгаш, еске сонгукчулар-биле бир дөмей бадылаар.

БАДЫЛААШКЫННЫҢ ЧУРУМУ

Айтырыг. Бадылаашкын кала болурул?

Харыы. Бадылаашкын болза сонгулдалар кылырынга таарыштыр кылган тускай бажыңга эрттер. Сонгулда эрттирер черниң болгаш сонгулдаларның болур хүнүн участка комиссиялары сонгукчуларга баш бурунгаар чарлап дыңнаткан турар ужурлуг.

Айтырыг. Бадылаашкын кандыг янзы эрттерил?

Харыы. Бадылаашкынга киржири-биле сонгукчу бүрүзү сонгулда участогунуң турар черинге боду келген турар. Аңаа келгеш бодунуң паспортун ийикпе, азы бодун шынзыктырып турар кандыг-бир документини көргүскеш сонгулда бюллетенин алыр.

Оон соонда бадылаашкын кылырынга тускайлаан өрээлче ол кире бээр. Аңаа баргаш бюллетень-биле танышкаш, бодунун бадылаар дээн кандидадының фамилиязын артырып кааш, оон үнүп келгеш, бюллетеньнерин сонгулда хааржаанче сугар.

Айтырыг. Бижик билбес кижи кандыг янзы бадылаарыл?

Харыы. Бадылаашкынга бижик билбес кижилер киржириинге бүгү-ле таарымчалыг байдалды хоойлу тургузуп турар. Бюллетень-биле таныжар тускай комнатаже бижик билбес сонгукчу еске сонгукчуну чалаар, ынчангаш бюллетень-биле таныжар эргелиг.

Айтырыг. Кандыг-бир бертик-межел ужурундан бюллетень-биле таныжып шыдавас инвалидтер болгаш еске-даа кижилер канчаар бадылаарыл?

Харыы. Ындыг сонгукчулар бюллетень-биле таныжып, бадылаашкынга киржири-биле олар боттарының күзелин өзүгаар еске бир сонгукчунуң дузаламчызы-биле бадылаашкынга киржир таарымчалыг байдалды оларга хоойлу берип турар.

СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮННЕЛДЕРИН ТОДАРАДЫРЫ

Айтырыг. Участка комиссиялары бадылаашкынның түннелин кандыг янзы санаарыл?

Харыы. Ол дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдалар Дүрүмүнге мындыг чурумну айыткан: сонгулдалар хүнүнде түс черниң шагы-биле дүнекинин 12 шак турда участка комиссиязының даргазы бадылаашкынының үези доозулганын чарлаар болгаш сонгулда хааржактарын ажыып эгелээр. Сонгулда хааржактарын ажыткылаан участка комиссиязы болза, бар бюллетеньнерниң санын бюллетень алган кижилерниң саны-биле протоколга бижиир. Бюллетеньнерни шуштурген сөөлүнде комиссия даргазы бадылаашкынның түннелин бюллетень аайы-биле комиссияның бүгү кежигүннеринге чарлаан дыңнадыр. Санажылганы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң болгаш Эвилелдиң Советиниң депутаттарынга кандидаттар аайы-биле тус-тузунда аңгы чорудар.

Бадылаашкынның түннелин санаа дооскан сөөлүнде комиссия бадылаашкынының протоколун 3 хуу кылдыр доктааттынган хевир өзүгаар бижиир болгаш комиссияның бүгү кежигүннеринге номчуп бээр, азы кандидат бүрүзү дээш чеже бадылаашкын бердингенин дыңнадыр.

Протоколга участканың сонгулда комиссияларының бүгү кежигүннери ат салыр, оон иштинде даргазы-биле секретарының ат салыры албан.

Айтырыг. Кандыг-бир бюллетеньни участка комиссиязы күш чок деп санап болур бе?

Харыы. Ийе, бир эвес доктааттынган хевирден еске хевирлиг болгаш чаңгыс кандидат турар ужурлуг бюллетеньге ийи болгаш оон хөй кандидаттар бижиттинген турар болза, ындыг бюллетеньнерни участка комиссиялары күш чок деп санап болурлар.

Оон ыңай кандыг-бир сонгукчунуң сонгулдаларга киржирин моондактаар дээр оралдажылышкыннар ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан турар болза, ол кижилерге кеземче харыысалгазын көргүзерин хоойлуда айтып каан.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге бо чылдың март 16-да болур сонгулдаларга совет улус политика болгаш ажыл-агый талазы-биле улуг чедишкиннерлиг ужуражыр дээш кызымак ажылдап турарлар. Бистиң чурттуң ажылчы чоннары боттарының чаңгыс эп-сеткилдиин, олар Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам-на сырый каттыжып турарын бо сонгулдалар үезинде база көргүзерлер.

(«ССРЭ-ниң сонгулда хоойлузу» деп номдан).

Бистиң совет кижилер

ДУРЖУЛГАЛЫГ САДЫГЖЫ

Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинде магазин әргелекчизи эш Тюлюш Кенден хереглел кооперациязының шугумунга ам 12 чылдарның дургузунда ажылдап келген. Бо аразында ол ажылчы чоннарның хереглелдерин сагыш човангыр болгаш үлегерлиг хандырбышаан, хереглел кооперациязының өнчүзүн карак огу-дег кадагалап турар.

Дуржулгалыг садыгжы эш Тюлюш Кенден бараан саарылгазының планын әрткен чылын 113 хуу, а 1958 чылдың январьда—150 хуу күүсеткен. ССРЭ-ниң Дәәди Советинге соңгулдаларга белеткелдиг бо хүннеринде магазиннің ажылын мурнакчы садыгжы улам әкижитпишаан, февраль айда бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседирин чедип алган.

Чурукта: мурнакчы садыгжы Тюлюш Кенден.

Сөзү болгаш фотозу

Д. Тангай-оолдуу.

БИСТИҢ ЭМЧИВИС

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме сумузунда Ленин аттыг колхозта эмнелге салбырының әргелекчизи С. Харьков дөрт чыл ажылдап келген. Әрткен чылдың дургузунда ол 1159 кижилерни хүлээп алган болгаш оларга эмчиниң чогуур дузазын чедирген. Суур иштинде аарыг кижилерни әргип, оларның ортузунга лекция, беседаларны чорудуп турарындан ангыда эш Харьков чаңгыс чыл иштинде безин 113 катап чалалгаларга барган. Ол колхозчуларга янзы-бүрү темаларга 70 чыгам лекцияларны номчаан.

К. МАШПАК-ООЛ.

ОНУ БҮГҮДЕ БИЛИР

Бистиң суурнуң чурттакчылары эмнелге салбырының әргелекчизи Ховалыг Валяны улуг хүндүткел-биле чугаалажып турар. Ол, Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозка чоокта чаа ажылдап әгелээн. Үр ажылдаваан-даа болза, ол улус-биле таныжып алган болгаш оларның бажыңынга үргүлү барып, бажыңга санитар негелделерин канчаар сагыырын, уругларны аарыглардан баш улур канчаар камгалаарын чугаалап берип чоруур. Ховалыг Валяны ырак одарларда малчыннар аалынга бол-ла көрүп болур.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Тудуг ажылын чедиишкинниг шиитпирлээр

Колхоз организастаттынганының баштайгы хүннеринден әгелээш-ле сууржудулга айтырыы тургустунуп, колхозчулар тудуг ажылынче киргеннер. Чоокку әрткен каш чылдарның дургузунда сууржудулга талазы-биле улуг ажылдар чоруттунган.

Колхозчу суур—Кызыл-Чыраа таныттынмазы-биле чаартынып турар. Әрткен чеди чылдың мурнунда әән, дазыр шөл турган черде чуртталганың 200 ажыг бажыңнары, бүдүрүлгениң, культурамыдыралдың әлүүн каш тудуглары туттунган.

Сууржудулга айтырыын чедиишкинниг шиитпирлээринге колхозчу тудугжулар улуг күүнеишкинни үндүргенин демдеглээри чугула. Тудуг бригадазының кежигүннери 1957 ажыл-агый чылында улуг ажылдарны кылган. Чуртталганың 41 бажыңнары, 200 ажыг олуттуг клуб, чынар бажың, дээрбе болгаш өске-даа тудугларны ажыглалга киирген. Оон аңгыда 22 бажыңнар крышалаттынган, 8 бажыңга аңмаарлар кылдынган. Мал ажылының тудугларындан 2500 баш хойга кажаалар база кылдынган. Бригаданың түүйбу, саман звенолары онаалгаларын база багай эвес күүседип, 36 мүн санныг түүйбуну, 22 мүн санныг саманны бүдүрүп үндүрген.

Тудугнуң темпизин дүргедир, чиик үнелиг, әки шынарлыг тудуг дээш аксеткилдиг ажыддап турар тудугжуларның саны өзүп турар. Эш Сандан-оолга удурткан звено улуг библиотекалыг, кинобудкалыг клубту тудуп, ажыглалга киирген. Бызаңчылар Б. Доржу, Сундуй, Шактар-Сүрүп, Хунапай, Агбаан-оол, Түмен-Байыр, Билзей, 66 харлыг М. Дакпай болгаш оон-даа өскелерге колхозчулар чоргаарланып турар.

Моон-биле кады тудуг ажылында четпестер ам-даа чайлаттынмайн турарын чугаалавайн барыш болбас. Хөй-хөй бажыңнарда крыша, аңмаар чок, суур чаагайжыдылгазы багай чоруттунуп турар. Чаңгыс-Терек сүт-бараан фермазында саман-биле шала кылдынгаш, ийи чыл чедип турар инек кажаазы, Шык-Бажында чедир туттунмаан аът кажаазы амга чедир ажыглалга кирбээн болгаш оон-даа өске четпестер хөй.

Бо чылын тудуг талазы-биле улуг ажылдар планнаттынган. Сууржудулга херээ шиитпирлеттинзе-даа чаа немежип турар өг-бүлелерге болгаш сүт-бараан фермаларынга 15 чуртталга бажыңнарын, электри станциязының бажыңын, 120 баш инекке ийи, 2500 баш хойга дөрт кажааларны, 50 баш бызаа кажаазын, 200 тонна ишкир тараа складын тудар. Шык Бажында сүт-бараан фермазын механизастаар, 200 тонна силос салыр полубашняны кылыр болгаш 30 чуртталга бажыңнарынга крыша, аңмаар кылыр. клубту, чынар бажынны крышалаар болгаш өске-даа объектилерни кылыр.

Тудуг материалдарының белеткелин организастыг чорудуп турар. Тудуг ыяжының белеткелинде ийи звенода 27 кижи. 20 аът, прицептиг бир автомашина сокааал чокка ажылдап турар. Звенолар тудугга хереглеттинер 1800 кубометр ыяшты Шеле болгаш Хеременчи тайгаларында кезип белеткээш; оон 1000 кубометрни орукта үндүр сөөрткен. Тудуг шөлүнде 400 хире кубометр ыяш дүжүрүнген.

Тудугжуларның ийи звеноларының кежигүннери ССРЭ-ниң Дәәди Советинге соңгулдаларга алдар кылдыр социалистиг чарышка киришкеш, тудуг ыяжының сөөрттүлгезин шапкынчыдып турар. Олар белеткеттинген ыяшты орукче үндүр тырттарын март 10-да, тудуг шөлүнче сөөрттүрүп апрель 1-де доозарын хүлээнген. Колхоз баштаар черинің болгаш партия әге организациязының шилчиир Кызыл тугу дээш чарыш звенолар аразында чоруп турар. Ол тукту эш Конгар-оолдуң удуртканы Шеледе звено чаалап ап, быжыы-биле тудуп турар. Хеременчиде эш Биче-оолдуң звенозу ол тук дээш демиселин күштелдирип турар.

Колхозта партия, комсомол организацияларының агитаторлары солун помчулгаларын, беседаларны тудугжуларга чорудуп, агитхуудустарны үндүрүп турарлар. Баштаар чер тудугжуларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан.

О. ДҮДЕРААА.

Ленин аттыг колхозтуң даргазы.

Чөөн-Хемчик район.

МТС-те тудуг ажылы

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык МТС-те 12 кижи составтыг тудуг бригадазы бирээзинге-де дөрт өг-бүле чуртталар ийи чурттарга бажыңнарының тудуун чедиишкиннинг чорудуп турарлар. Тудугжулар ийи звенода үстүп алган ажылдап турар.

Дәәди Советтиң соңгулдаларынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш звеноларның кежигүннери бот-боттарының аразында социалистиг чарышты калбартканнар. Чуртталга бажыңнарының ханалары туттунган. Звенолар аразының социалистиг чарыжынга эш Өшкү-Саарга удуртканн звено эки түңнелдерни көргүзүп, хүннүң ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Тудуг материалдары-биле ажылчыннарны дирекция черинің доктаамал хандырбайн турарын демдеглээр херек. Ылаңгыя соңга, хаалга кастыктары кылыр материалдарны чазаныкчылар бүдүн ыяштардан чонуп, хөй үе, шакты әрттирип турарлар.

С. КУУЛАР.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозу чаа магазин тудуп, ажыглалда киирген. Магазин тудуунга ажылдап турган колхозчулар Лопсан, Очур, Бады-Очур, Кертик-оол олар онаалдазын ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болганнар.

С. СААЯ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң тудугжулары тудугга 2660 кубометр ыяш белеткээр планындан ам 1200 кубометрни белеткеп алган. Кестинген ыяшты тудуг шелдеринче удур сөөрттүп турар.

А. ОНДАР.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмниң херели» колхозу электростанциязын тудуп, ажыглалда киирген. Ильичиниң лампочкалары колхозчу суурда кыза берген.

К. СЕМИС-ООЛ.

Теве малды өстүрер

Чаа-Хөл районда «Найырал» колхозтуң малчыны Түлүш Чонданович Седип теве ажылынга 1952 чылда киргеи. Колхоз баштаар чери ынчаарда аңаа 7 тевелер хүлээдип берген турган. Бо аразында төрүттүнген 14 бодаганнарын эш Седип шуптузун доруктуруп алганы-биле ам оон кадарын турары тевелер 21 баш чедир өскен.

Артель бүдүрүлгезинге тове малдың ажыы улуг. Чүдүрүлгеге-даа, сөөрттүлгеге-даа теве кончуг таарымчалыг, оон дүгү база үнелиг. Эш Седиптиң тевелериндеи бо чылын 4 теве төрүүр, оон бодаганнарын база менди доруктуруп алырынга ол бүзүрелдиг.

Н. НАМАЙ.

Мал ажылдакчыларының семинары

Чоокку хүннерде СЭКП-ниң Эрзин райкому мал ажылдакчыларының бир хонуктуг семинарын әрттирген. Семинарга колхозтарда мал фермаларының әргелекчилери, сүт-бараан фермаларының әргелекчилери, колхозтарның бухгалтерлери, ревизия комиссияларының даргалары, учетчиктери база саанчылар киришкен.

Семинарның киржикчилери «сүт саалдазын бедидери болгаш ооң учёт-отчёдун әкижидери», «малдың азырал, ажаалдазын әкижидери — оон продуктуунуң бедидерининг үндезини» деп темалыг лекцияларны болгаш малдың уксаазын әкижидеринге хамаарышкан чамдык чугула айтырыглар дугайында илеткелдерни дыңнааннар.

Районнуң колхозтарында малдың ниити байдалын, база сүт саалдазының куду деңнелдиг болуп турарының чыдагаанарын тодаргай анализтевишаан, мал ажылын хөгжүдер херекке районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Чымбаның кылган лекциязын семинарның киржикчилери улуг кичээнгейлиг дыңнааннар.

К. САЛЫЫ.

Профэвилел активиниң семинары

Чоокта чаа Эрзин районнуң күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел активиниң ийи хонуктуг семинары район төвүнге болуп әрткен. Семинарга месткомнар даргалары, кежигүннери болгаш профбөлүктер организакчылары, район төвүнүң чамдык албан черлериниң удуртукчулары киришкен.

Семинарның киржикчилери профэвилел организацияларының организастыг болгаш культура-массалыг ажылдарының, социалистиг страхованиениң, саң-хөө ажылының база күш-ажыл хоойлузунуң, күш-ажылга болгаш техникага айыыл чок чоруктуң камгалалының дугайында лекцияларны дыңнааннар.

Районнуң профэвилел активиниң семинарының ажылынга профэвилел обкомунуң чамдык ажылдакчылары киришкеп. Олар әлүүн хөй темаларга лекцияларны номчаан болгаш семинарның киржикчилериниң салган айтырыгларынга тодаргай харыыларны берген.

Семинарга профэвилел организацияларының ажылының дуржулга солчуушкуннары база болган.

Редакциядаа ЧАГААЛАР

Илерээн четпестерни чайладыр

Бижикчи К. Кенденниң бижип турарыбиле алырга, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозта клубтуң ажылы сөөлгү үеде баксыраан. Бот-тывынгыр уран-чүүл өлүгүү ажыллавайн турар. Кино ындахаа болур. Лекция, беседа, номчулга чергелиг чүүлдер шуут болбастаан. Клубтуң хөгжүм хереклелери улустар бажыңарынче тарап сандараан.

Клубтуң әргелекчизи эш Ондар Солуноол ажылды канчаар чоруларын эки билбес. Ажылдың планы чок. Клубка кино азы концерт болганда, соогунга кижи олура албас.

Колхозта партия, комсомол организациялары клубтуң ажылының дугайында сагыш салбайн турар. Бо дугайын бижикчи Т. Ондар база бижээн.

* * *

Ол-ла районнуң «Алдан-Маадыр» көдээ ажыл-агый артелинге чынар бажың тудуун дооскаанындан бээр 3 чыл ашкан деп эш Б. Ондар бижип турар. Ынчалзаа ол чынар бажыңны чеп ажыглавайн турар болгаш сөөлгү үеде ону чуртталга бажыңынче шилчиткен. Чынар бажыңны ажыглалга киирер дугайында колхозчуларның негеделерин дарый хандырарының өйү келген.

* * *

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозка чынар бажың тудуун 1955 чылдала әгелээн турганын О. Данзырың редакцияга бижээн. Чынар бажыңның ханазын Чинге-Шаң деп черге кылып дооскаш, өске черге көжүргенинин соонда ооң гудуун мынчага чедир доозуп шыдаваан. Оон адаа болгаш кыры чадагай.

Колхозтуң баштаар чери болгаш тудуг бригадазының бригадири эш Биче-оол клубтуң тудуун доозар дугайын шуут уттуп алганнар.

* * *

Бижикчи С. Монраштың дыңнатканын өзүгаар алырга, Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта көдээ библиотеканың ажылында четпестер хөй. Библиотеканың ном фондузу чыл бүрү өзүп, ында янзы-бүрү номнар 6000 ажып, номчукчуларның саны 700 кижи чедип турар деп, оон әргелекчизи эш Барба чугаалап турар болза-даа, ол 1957 чылдың дургузунда фермаларга, хову турлаглаларынга барып көрбээн, лекция, беседа, номчукчулар конференциязын организаставайн турар.

Библиотеканың әргелекчизи бодунуң ажылын чүгле номчукчуларга ында-хаая номнар бээри-биле кызыгаарлап турар.

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозта аныяк өскен хөй, олар спорт ажылын әкижидерин күүзеп турарлар. Ынчалза-даа колхозта комсомол организациязы бо ажылды удуртпайн турар дээрзин М. Янов бижээн.

Күш-культураның болгаш спорттуң база ВЛКСМ-ниң район комитеттеринге спорт хереклелери бээр дугайында айтырыгны тургузарга, бээрин чүгле аазап турар боордан аңгы, херек кырында хемчегленни албайн турар.

* * *

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозта библиотеканың дугайында М. Кызыл-оол бижип турар. Библиотеканың әргелекчизинге эш Балкан 1957 чылдың күзүнүнде ажылдап киргеш, баштайгы үеде ол эки ажылдап турган. Библиотекаа тускай ажылдаар шактарлыг, расписаниелиг турган. Сөөлгү үеде ооң ажылы баксыраан. Недельде ийи-үш хүнде чүгле 3-4 шак иштинде библиотека ажык турар. Номчукчулар ортузунда кандыг-даа ажыл чоруттунмайн турар. Библиотеканың ном фондузу чүгле 600 хире номнар болуп турар, а номчукчуларның саны оон дыка хөй. Чамдык номчукчулар әрткен чылдың чайынында-ла алган номнарын ам-даа дужаваан.

Чаа-чаа солун номнар-биле библиотеканың фондузун четчелештирери негеттинип турар.

* * *

Ол ышкаш Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозта чынар бажыңның багай ажылдап турарының дугайын, оон ажылынче колхозтуң баштаар черинің (даргазы эш Тавак-оол), көдээ Советтиң (даргазы эш Агбаан) четче сагыш салбайн турарын С. Сайын-Белек бижээн.

Үрезин белеткелинче кичээнгей салыр

Бии-Хем районнуң «Кызыл сылдыс» колхозу бо чылын 1300 га черге янзы-бүрү культураларны тарыыр.

Колхоз тарылгага хереглээр үрезиннерин бүрүн уруп алган-даа болза, чамдык үрезиннер багай арыглаттынган болгаш үнүүчелиниң талазы-биле ам-даа хынаттынмаан.

Янзы-бүрү ногаа культураларын колхоз чылдың-на хөйү-биле тарып турар. Ынчалза-даа оларны эки хайгаарап, чогуур үезинде ажаап албайн турарындан ниитиниң ажыл-агыйынга оон орулга кирбейн турар. Әрткен чылын 22 га черге олурткан картофельден бо чылын олуртуп тарыыр үрезинин безин ажаап албаан.

Бо чылдың үрезининге хереглээр картофельди өскээртен тыптынар дугайында артельдиң баштаар чери (даргазы эш Шевцов, хову бригадири эш Дангай-оол) чогуур хемчег албайн турар.

С. КАШПЫЛА.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң агроному Кувискаал болгаш хову бригадазының бригадири Дыыаа бо чылдың часкы тарылгазынга хереглээр үрезин материалдарның кадагалалын болгаш арыглаашкынын чугулаап көрбейн турарлар.

100 тонна кызыл-тас үрезинин арыглаап складка урбайн, шаңга хар алдынга хевээр каапканындан ооң чамдык кезии изип чыдаан болгаш доштуг харга колушканындан үнүүчели кудулап, чүгле 40 хуу болган. Ону өске тараага орнаар ужурга таварышкан. Ооң-биле чергелештир арбай, сула, чинге тараа үрезиннери үнүүчел талазы-биле ам-даа хынаттынмаан.

О. КЕНДЕН.

Уттундурган керээ

Тожу районнуң «Май бири» көдээ ажыл-агый артелинің колхозчулары чаа бажыннар-биле хандыртынган, оларның культурлуг негелдези улам-на бедип турар.

Колхозчу суур колдуунда радиожуттунган. Ындыг болза-даа чамдык колхозчуларның бажыңында амдыгаа чедир радио точкалары кииртинмээн.

Колхоз-биле районнуң харылзаа конторазы керээлиг. Ол керээни күүсеттирер талазы-биле колхоз баштаар чери харылзаа конторазындан негелде кылбайн келген болгаш харылзаа конторазы чарган керээзин уттуп турар.

К. ДАЖИЖОК.

Колхозчуларга радио дамчыдылгазын экижидер

Чөөн-Хемчиктиң Иймете Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели районнуң хоочун колхозтарының бирээзи. Ол колхозтуң суурун радиожуттан. Ындыг болзаа-даа, бо артельде радистер эштер Грицо болгаш Дыртый-оол олар боттарының хүлээлгезин багай күүседип, колхозчуларга радио дамчыдылгазын дыка четпес организастап турарлар.

Областка радио дамчыдылгазы кежээкиниң 5 шак чартыкта әгелээр турбуже, колхозта радио дамчыдылгазын кежээкиниң 7 шакта әгелеп турары шын әвес. Радистер Грицо болгаш Дыртый-оол олар сөөлгү үеде арагалап, чамдыкта радио дамчыдылгазын шуут чоруттайн баар апарганнар. Радио дамчыдылгазын әкижидер дугайында колхозчуларның чөптүг негелдезин хандырар херек.

К. МАШПАК-ООЛ.

«Шынның» материалдарының изи-биле

„Ада-иелер-биле ажылды күштелдирер"

Тожу районнуң Азас көдээ Советиниң, Азас әге школаның төрелдер комитединиң ада-иелер-биле ажыл чорударынга школаның башкыларынга дузалашпайн турар дугайында эш Д. Дупчуннуң корреспонденциязы январьда үнген «Шынга» парлаттынган.

СЭКП Тожу райкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң әргелекчизи эш Г. Ачытының редакцияга дыңнатканы болза, ук корреспонденцияны Азаста партия организациязының бюрозунга чугаалажып көрген, ада-иелер-биле ажылды күштелдирип, школаның өредилгекижилдилгелиг ажылын әкижидер талазы-биле хемчегленни алган.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда ниити чынар бажыңның ийи-үш чыл иштинде ажылдавайн турарын эш Б. Чамзырың редакцияга бижээн.

Улуг-Хем райкүүскомнуң редакцияга дыңнатканы болза, колхозка ниити чынар бажыңны тутса-даа ажыглаттынмайн турган, чынар бажыңның четпес хереклелдерин четчелеп, колхозчуларның культурлуг негелдезин хандырары-биле колхоз баштаар черинге айтыышкынны берген.

Колхозтуң отчёттуг хуралындан

Рапорттаашкынның түңнели

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артели тургустунуп келгениниң бээр он чыл болган.

Колхоз он чылдың дургузунда, ылаңгыя сөөлгү 4—5 чылдарның иштинде районнуң мурнакчы колхозунга санаттырып келген.

Колхозтуң отчет-соңгулдалыг хуралы болгуже чедир-ле колхозту районнуң удуртур организациялары мактавышаан хевээр турган болгаш ук колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Тавак-оол, парторг эш Салчак) мактаашкынны шын эвес билип, колхозтуң ажылында улуг четпестерни бот-шүгүмчүлелчи өзү-биле илередип, ону чайладыр дугайында чогуур хемчегленни албайн, ук четпестерни чажырбышаан келгеннер.

Ук четпестерниң чамдык фактыларын көргүспүшаан, ону илереткен колхозчуларның шыныг санал-шүгүмчүлелдерин маңаа факт кылдыр көргүзери әргежок чугула.

Колхозтуң ажыл-агыйының кол адырлары мал болгаш чер ажылы.

Мал ажылында чамдык чедиишкиннер бар болгаш мурнакчы саанчылар, кадарчылар хөй. Ынчалза-даа колхоз баштаар чери, партия организациязы малдың продуктулуун бедидеринче угланган хемчегленни кошкак боттандырып келген.

Малдың уксаазын сайзырадыр айтырыг он чылдың дургузунда чүгле ала-чалгаарлаашкынның өзүзү-биле чоруп келген. Инектиң чүгле 14 хуузун, хойнуң — 22 хуузун, чылгының—32 хуузун, өшкүнүң—5 хуузун хайнактаан. Хаван ажылын хөгжүдериниче чогуур кичээнгей салдынмайн турар. Колхозта хаваннарны кандыг уксаалыг хаваннарыл деп тодарадыры берге. Ооң түңнелинде колхоз әрткен ажыл-агый чылында мал ажылындан 500 мүн рубль түңнүг орулга алыр турган чүгле 250 мүн рубльдиң орулгазын алган.

Сүт саалдазының чыл планын күүсеттее-даа, дүк кыргылдазының планын ыракта чедир күүсетпээн.

Колхозтуң оралакчы даргазы «хүндүлүг» зоотехник Октя мактаашкынга бажы дээскинип, бодунуң кылза чогуур ажылының кол өзөөнче кирбейн, мал ажылын әрецгей удуртуп турар.

—Колхоз он чылдың иштинде шөөр малга чаңгыс-даа чаңгыс аай хевириниң хой кажаазын тутпаан. Малдың чаш төлүн чылдың-на боттарыыстың өглериниске хүлээп ап келдивис. Ооң түңнелинде хөй чидириглиг болуп келдивис. Ужуру болза ам бистер малдың чаш төлүн өгге әвес, чаагайжыдыр туткан клеткалыг хураган кажаазынга ажаап турар ужурлуг улус тур бис — деп эш Очур чугаалаан.

— Оон ыңай «Комсомол 30 чылы» колхоз малга чем белеткээриниң планын ажыр күүсеткен деп рапорттар удаа-дараа солун санынга үнүп келир, ол хирезинде-ле кандыг-даа эки чылын безин январь айның төнчүзүнде сиген төнген дижип даргаларывыс алгыржып әгелээрдир. Ам база тудум-даа сиген чок. Кадарчы Чүлдүм төрээн хоюнуң оолдарын амдыгаштан эмискиктеп азырап әгелээн, ам сигени чок. Хамык үрдүнчек сан-биле чылдың-на мал чемгерип турар-дыр бис. Колхоз баштаар чери малчыннарны хандырарынче кичээнгей салбайн турар. Колхоз даргалары болгаш районнуң удуртукчулары малчыннарга кончуг ховар барып турар, ол барза-даа ажылдың иштинче кирбес боор тур—деп эш Очур кончуг шын шүгүмчүлээн.

Колхоз даргазы Тавак-оолдуң илеткелинде бар деп турар 411 тонна сигениниң шынары багай, мал чивес ховуу чашпаны — «аза бөргү». Үш кг дээр долгак сигении деңзилээрге 900-1,100 грамм болуп турган. 1000 долгак сигеннерни 2 тонна сиген бар деп санап турган.

Илеткелчи кукуруза дугайында чаңгыс-даа чүве чугаалаваан. Харын школа директору эш Дары-Сюрюң—колхозтуң тараан кукурузазы чүү болган?—деп айтырыг салырга—кукурузаны 50 гапы тараан, оон 19 центнер дүжүт алган — деп чөгенчиг сан айткан.

Колхозчу эш Дылай сагыш арнып комсомол организациязының секертары Долзатпаага удурткан 12 кижи составтыг кукуруза ажаар звенонуң ажыл кылбайн келгенин шүгүмчүлээн.

Кукурузаның ажаалдазын чоруттайн, ону бистиң колхозтуң девискээринге «кукуруза үнмес» дээр хөөнүү колхозтуң удуртукчулары Тавак-оол, агроном Салчак, зоотехник Октя олар ам-даа камгалавышаан хевээр.

Саанчы Бокуй—биске хөй сиген, силостан ак-сеткилдиг өзү-биле белеткеп берилер. Инектериниң чемгерилгезин эки хандырып бээр болзуцараа, бистер, саанчылар инектен хөй сүттү саап алырыстың аргазы бар. Әрткен ажыл-агый чылында 1265 кг сүттү инек бүрүзүнден саап алган мен. Ам бо чылын 1500-тен өзөөштү сагбас мен — деп хүлээлге ап саналдаан.

Инек, хаван кажаалары механизастатынмаан. Чыл бүрүде планнап келген. Ол планнар саазын кырында арткан.

Әрткен ажыл-агый чылында 14 инек, 172 хой, өшкү, 15 хаван болгаш 26 баш чылгы мал өлген болгаш оор алган. 27 баш хой, 2 баш инек, 29 баш өшкү, 81 баш чылгы мал колхозчулардан өре кылдыр санаттынып турар.

Малдың амгы байдалын колхозтуң хоочун малчыннары әрткен чылгызындан багай деп турар.

Дүжүт чыл келген тудум кудулап келген. 1956 чылда гектар бүрүзүнден 8 центнерни ап, бир күш-хүнүнге 2,2 кг тараа берген. Әрткен ажыл-агый чылында гектардан 7,9 центнер дүжүт алдынган, а бир күш-хүнүнге чүгле 555 грамм тараа онаашкан.

Дүжүттүң кудулап турарының чылдагааны тарылга шөлүн сайзыратпас, өдек, хүл болгаш өске-даа чемишчидилгелерни хереглеп, азы суггарып болгу дег хараганныг, биче ыяштыг черлерни аштап арыглаарындан дезип, белен кургаг ховуларже чүткүп, часкы тарылганы әрте, эки шынарлыг доостувус деп район колхозтарын мурнап рапорттаарын оралдажып келгеннер. Ооң түңнелинде колхозчуларга бээр тараа ам чок.

Әрткен чылын ховуу ажылындан 125 мүн рубльдиң орулгазын киирип алыр турган чүгле 33 мүн рубльдиң орулгазын киирген.

Колхоз ниитизи-биле 750 мүн рубльдиң орулгазын киирип алыр турган чүгле 575 мүн рубльдиң орулгазын киирип алган.

Бир күш-хүнүнге онаажыр акша-даа, тараа-даа 1956 чыллан кудулаан.

С. КОМБУЙ-ООЛ,

«Шынның» корреспондентизи.

Дагенемге Джон Голланның чугаазы

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның Коммунистиг партиязының чингине секретары Джон Голлан февраль 25-те Дагенемниң (Эссекс графствозунуң) коммунистериниң хуралынга чүве чугаалаан. Англияның девискээринге америк ракеталыг базаларны тургузар дугайында англи-америк дугуржулганы, а ол ышкаш «өртектерниң, бүдүрүкчүлүг чоруктуң болгаш ажыл-төлевириниң айтырыгларының талазы-биле чөвүлелдиң» чоокта чаа чарлаттынган илеткелин Голлан бууу шаппан. Ол чөвүлел болза ажыл төлевирин өвөөжедириниң политиказын үргүлчүлээрин болгаш Англияга ажыл чоктарның армиязын тургузарын чазакка саналдап турары билдингир болгай.

Бодунуң чугаазынга Голланның медеглээни болза: «Элээн үр хуусаанның дургузунда өң шыңгыы байдалдарның бирээзи-биле ужуражыр апаар-дыр бис. Англияга америк ракеталыг базаларны тудар дээн бужар шиитпир, ажыл төлевирин бедидериниден ойталаан чорук, бажың хөлезиниинге контрольду күш чок болдурар дугайында хоойлуну чорутканы, ажыл чокталыышкынының өзүлдези — ажылчын бүрүзүнге дүвүрээзинни хайныктырар ужурлуг чаа болуушкуннар мындыг-дыр... «Өртектериниң, бүдүрүкчүлүг чоруктуң болгаш ажыл-төлевириниң айтырыгларының талазы-биле чөвүлелдиң» чүдек-бужар илеткели ажыл төлевирин тигии-биле эвээжедирин, ажыл чокталыышкынын өстүрер чоруккa өшбиле идиг бээрин, кандыг-даа кызыгаарлаашкыннар чокка кончааларны камгалаар дээш чээли кызыгаарлаашкыннарын хевээр артырарын саналдап турар-дыр деп Голлан медеглээн. Ол илеткелди консерваторлар болгаш бүдүрүлге ээлери сеткил ханыышкын-биле уткаанында кижи байгаар чүве чок» деп Голлан демдеглээн.

Англияга ракеталыг базаларны тургузарынга удур болгаш чуруттуң ажылчы чоннарының амыдыралчы өргелериниче чагырыкчы аңгының халдаашкынынга удур өң идепкейлиг демиселди организаттаарынче хуралдың киржикчилерин Голлан бодунуң чугаазының түңнелинде кыйгырган.

Президент Насерниң Дамаскага чугаазы

ДАМАСК. (СЭТА). Дамасканың чуруттакчыларының хөй кижилиг митингизинге февраль 24-те чүве чугаалап тургаш, Каттышкан Араб Республиканың Президентизи Гамал Абдель Насер Каттышкан Араб Республиканы тургусканы сирий болгаш египет улустарның француз болгаш англи империализиге удур үр демиселинге оларның төөгүлүг типилелгези болган дээрзин онзалап демдеглээн.

«Ортаакы Чөөн чүкте өөн чер» дээр империалистиг теорияны Насер шоодуп кочулаан.

Бөгүнгү хүнү империалистерге болгаш оларның агентилеринге өлүмнүг согуушкунуң хүнү болган деп дүрүм ёзугаар санап болур деп Насер чугаалаан. Араб улустарның салым-чолун чагырар өргени империалистиг күштерге арабтар бербес дээрзин олар бүзүреткен деп президент чугаалаан.

Каттышкан араб республиканың соруулгаларынга хамаарыштыр президентиниң чугаалааны болза, чаа республиканың бүгү хамаатылары боттарының күрүнезинин политика болгаш экономика талазыбиле хамаарышпас чоруун быжыглаар база амыдыралдың деңнелин бедидер дээш идепкейлиг ажылдаар ужурлуг. Каттышкан Араб Республиканың бүгү хамаатыларының сырый чаңгыс эви болгаш кады-ажылдажылгазы ол ыдыктыг соруулгаларны боттандырарынга чугула рольдуг деп Насер айыткан. Ол чаңгыс эп болгаш кады ажылдажылга Порт-Саидке үш таланың агрессиязынга аштырыышкынны таварыштырарынга, империалистиг сүлчээлерни үзе шаварынга, биске дегээн соок дайынга болгаш экономиктиг бүзээлеткинге удур чедиишкиниг демисежир талазы-биле бистерге дузалаан. Акы-дуцма кады ажылдажылга болгаш эвилел бистиң экономиктиг хөгжүлдевистиң, политиктиг хамаарышпас чоруувусту быжыглаарының хөрээнге бистерниң мурнувуста турар соруулгаларны боттандырарынга база дузалаар деп президент онзалап демдеглээн.

Каттышкан араб күрүнени тургусканы чүгле Сирияның болгаш Египеттиң эвес, харын бүгү араб ада-чуртта бүгү арабтарның тиилелгези болган деп Насер чугаалаан. Бистиң республикавыс болза силерниң чөлеңгиижидер, камгалакчыдар болгаш силерниң күжүнер деп бүгү арабтарга чугаалап турар бис. Кандыг-даа кыжаныышкыннардан, соок дайынның кандыг-даа сүлчээлериниден, экономиктиг бүзээлелден болгаш империалистиг чепсектиг агрессиялардан кортпайын, бистиң соруулгаларывысты чедип алырының нүүрү-биле бурунгаарлаар бис, чүге дээрге боттарывыстың шыннывыска бүзүрелдиг бис. Хамаарышпас чоруктуң, нейтралитеттиң, блоктарга каттышпастың принциптерин камгалап турар болгаш бистерниң ыдыктыг деп санап турарывыс ол принциптерни боттандырар дээш ханның сөөлгү дамдызынга чедир демисежир бис деп президент чугаалаан.

Крупптуң барганынга удур Австралияда чыскаал

ЛОНДОН. (СЭТА).) Барыын-герман хартаачы Крупптуң Мельбурига барганынга удур Австралияда удурланыышкын чыскаалының дугайын англи парлалга дыңнадып турар. Февраль 25-те Мельбурн аэропортунга Крупп чеде бээрге аңаа массалыг чыскаал болган, ооң киржикчилери «Крупп—фашист» деп бижиктиг плакаттарны тудуп алган чоруп турганнар деп «Таймс» солуннуң Мельбурнда корреспондентизи бижээн. Австралияже баар чөпшээрел бижиин Круппка бергени дээш Австралияның парламентизиниң лейбористиг кежигүннери чазакты буруу шаап турар. «Крупптуң ады агрессия-биле, өлүм-биле болгаш үрегдээшкин-биле холбаалыг» деп Австрали лейбористиг бөлүктүң удуртукчузу доктор Герберт Эватт чоокта чаа медеглээн.

Чазакка Канаданың профэвилел организациязының кыйгырыы

ОТТАВА. (СЭТА). Торонто районда электриктериниң каттышкан профэвилелиниң салбырының күүсекчи чөвүлели тайбыңның беш үүлдерден тургустунган программазын хүлээп алырынче Канаданың чазаан кыйгырган. Ол үүлдер ындыг:

Ам-даа шиитпирлеттинмээн айтырыгларны болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээр төлээде улуг күрүнелериниң аразынга бедик деңнелдиң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында улустуң негелдезин албан ёзуузу-биле деткиир;

Атомнуг күрүнелер — Каттышкан Штаттар, ССРЭ болгаш Англия ядролуг чепсектиң бүгү-ле шенелделерин соксадыр ужурлуг;

Өске чуруттарда турар бүгү-ле даштыкы шериглерни боттарының чуруттарының кызыгаарларынче үндүрер;

Канаданың бүгү чепсектиг күштеринге Канаданың бодунуң боттуг контролюн катап тургузар. Атомнуг бомбалар чүктээн америк самолеттарның Канаданың кызынга ужарын соксадыр;

Кыдат Улус Республиканың Каттышкан Нациялар Организациязында дүрүм ёзугаар олудун аңаа тыпсыр.

Амыдыралдың байдалдарын экижидерин Японияның ажылчы чоннары негеп турар

ТОКИО. (СЭТА). Амыдыралдың материалдыг байдалдарын экижидер дээш, боттарының өргелерин камгалаар дээш Японияның ажылчын аңгызы чаңчыл болган «часкы демиселин» февраль 26-да өгелээн. Ажыл төлевирин бедидер дугайында негелделерин күш-ажыл министринге дамчыдып бээр дээш харылзааның, типографиялардың, радионуң, күрүне демир оруктарының болгаш өскелериниң-даа ажылдакчыларының профэвилелдерин төлээлээн найыслал бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының төлээлери профэвилелдериниң кызыл туктарын болгаш лозунгуларын туткулааш, күш-ажыл министерствозунуң бажынынче февраль 26-ныц эртениде шуужуп өгелээннер. Күш-ажыл министри ол негелделерни хүлээп алырындан ойталай бээрге, ажылчыннарның төлээлери күш-ажыл министерствозунуң бажынының баарынга олура ажыл соксадыышкынын чорударын шиитпирлээн. Ажыл соксадыышкынында муң ажыг кижи киржип турар. Ындыг янзылыг ажыл соксадыышкыннары почтаның албан черлеринге, чуруттуң бүгү районнарынга база болгулаан.

Японияның профэвилелдериниң кол чөвүлелиниң планын ёзугаар, япон ажылчыннарның «часкы демиселиниң» кол үе-чадазын марттың ийиги чартында өртирер, ынчан хөмүр даш үлетпүрүнүң болгаш хуу кижилериниң демир оруктарының ажылчыннарының профэвилелдери аңаа киржи бээр.

„Англияга кандыг-даа ракеталыг баазалар турбазын!“

ЛОНДОН. (СЭТА). Чуруттуң девискээринге америк баазаларны тургузарынга удур, делегей айтырыгларын шиитпирлеп таарыштырары-биле бедик деңнелдиң чөвүлел хуралын чыылдырары дээш англи улус демисежип турар.

Шотландияга ракеталыг баазалар тургузарынга удурланыышкын бижииниң адаанга ат салыышкыннарын чыыры Глазгода доозулган. Скотстонга (Глазгонуң районунга) ракеталыг баазаларны тургузарынга удур демисел комитединиң медеглелин ёзугаар алырга, баазалар тударынга удур угланган кампанияны улустуң хөй нуруузу деткип турарының дугайын ат салыышкыннарының саны хереченлеп турар.

Ат салган ол бижиктиг Скотстон соңгулда округундан парламент кежигүнү Джеймс Хатчисонга чорудуп бээр, ол дээрге Шотландияга баазалар тургузар дээш чулчуруп турган болган ужурунда аңаа бүгү-ниити удурланыышкынын илереп болур. Лидс (Йоркшир) хоорайның тайбын дээш демисел комитеди ниитиниң санал-оналын айтырып турарының үезинде саналын чугаалаан кижилериниң 77 хуузу англи девискээрге америк ракеталыг баазаларны тургузарынга удурланып чугаалаан, 94 хуузу бедик деңнелге чөвүлел хуралды дораан чыылдырар дугайында негелдени деткээн болгаш 89 хуузу чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чоруукту соксадырын негээн.

«Ядролуг чепсектиг дүжүрери дээш демиселдиң кампаниязы» дээр организация Эдинбургка митинг чыылдырган, аңаа 1500 чыгам кижи киришкен. Ядролуг чепсекти дүжүрерин чедип алырынче угланган базымнарны кылырынче англи чазакты кыйгырып турар резолюцияны митингиниң киржикчилери хүлээп алганнар.

Честерфилд (Дербишир) хоорайның лейбористиг партиялының тус чер организациязының 60 адакы профэвилел болгаш партия организацияларындан төлээлер олурушкан чыл бүрүдеги конференциязынга улустар аразының айтырыгларын шиитпирлээр соруулгалыг Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннар кылырынче англи чазакты кыйгырып турар резолюцияны бир үн-биле хүлээп алган.

Англияга америк ракеталыг баазаларны тургузар дугайында англи-америк дугуржулгага шиитпирлиг удурланып турар парламентиниң 47 лейборист кежигүннериниң чагаазын «Дейли геральд» солун парлаан. Ол айтырыг талазы-биле эптеш чок чаңгыс аай политиканы ажылдап кылырынче лейбористиг партияны чагааның авторлары кыйгырып турар болгаш ракеталыг баазаларга удур демиселди лейбористиг удуртулга баштаан турар төлээде, аңаа саңдарлыг болурунче партияның чер-чер организацияларының кежигүннерин кыйгырып турар.

«Англияга кандыг-даа ракеталыг баазалар турбазын!» деп сөстер-биле ук чагаа доозулган.

Культура темазынга

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ АГИТПОХОДУ

Малчыннар ыыт-шимээн чок апарган кызымак ажылдаан турганнар. Хевертен ургуларның хөглүг үннери дыңналган соонда, фермага бир-ле шимээннинг, сергек апарган.

— Школачылар келди,— деп сазнчыларның бирээзи чугаалаан.

— Силерге аалчылар болуп четкилеп келдивис,—дээн школачыларның хөглүг үннери орта харыы кылдыр дыңналган.

Ол дээрге Таңды районда Кызыл-Арыг школазының 5—7 класстарының өөреникчилери Каскалдың сүт-бараан фермазынга четкилеп келгени ол. Өөреникчилер ферманың ажылын улуг сонуургал-биле танышпышаан, мал кажаазының иштин аштап арыглаарынга, ооң өдээн үлүр сөөрттүрүнге идепкейлиг киришкеннер. 25 уруглар кыска хуусаа иштинде ийи кажаалардың иштин арыглап, чүрүмчүдүп бергеннер.

Кежээ дүжүп келгенде башкы Андреева ССРЭ-ниң иштики болгаш даштыкы политиказының дугайында лекциямы билдингир кылдыр номчаан. Ооң соонда ССРЭ-ниң Дээди Совелиниге соңгулдалар дугайында беседа үргүлчүлээн.

Өөреникчилериниң концерти «Сибирь чечектел!» деп хөйнүң ыры-биле өгелээн. «Авай», «Хамнаарак», «Агитатор» деп ырыларны өөреникчилер Чайзатмаа, Хак болгаш Допуй-оол олар мергежилдиг ырлаанар. Нина Мөңге, Наскыл Бичелмаа оларның күүсеткен акробатиктиг номерлерин чыылганнар улуу-биле сонуургаан.

Даартазында школачылар мал кажаалары арыглаарынга база катап киришкеннер. Школачылар боттарының ийиги ындыг походун «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Марачевка фермазынга чорудар деп шиитпирлээннер.

ХААКТЫГ ПОХОД

Бай-Хаактың ортумак школазының өрү классчыларында өки чаңчыл бар: олар чылдың-на районуң ырак суурларынче хаактыг походтар кылып турарлар. Бо удаада школачылар Хову-Аскынче чоруп-кан.

Аяс, соок хүнде ыныар углапканнар. Кежээ Элегес суурга чеде бергеннер. Аңаа хонуп алгаш, Хову-Аскынга чеде бээрге, аныяктар оларны чылыы-биле уткуп алган.

Уруглар ында школаның өөредилге мастерскаязы-биле танышкаш, кежээ концерт көргүскеннер.

Дедир чаныс кел чыда походтуң киржикчилери Кочетово суурга бергаш, Тыва хамаатты дайынныңа тулчуушкуннарынга амы-тынын бергилээн партизаннарның алдары дээш тургускан тураскаалды көргеннер. Походтуң киржикчилери Хову-Аскы баарда болгаш дедир кээрде 180 километр орукту өртөөннер.

Ян Гус КИНО

Аар ажыл кылып турар, аштаан, хилинчектенгеннер каракка-ла доңгаа дүжүп, өлүп турар. Чехословакия күрүнезинге 14 вектин баштайгы он чылдарында байдалды көргүскен уран-чечен «Ян Гус» деп фильм ынчаар өгелээр. Бо кинону «Чехословакияның күрүне фильминиң» студиязы 1955 чылда кылып үндүрген.

Чехияның хаанныг чазаа 14—15 вектерде Европага өң-не бай күрүнелериниң бирээзи турган. Чоннуң кам-хайыра чокка дарлап, кадыг күш-ажыл кылдырып тургаш, чыып алганы ол кайгамчыктыг байлакшылды чер өөлери—феодалдар болгаш хүрээ-хиит хөлүнга тутканнар турган.

Каш борбак тергиидээн аңгыларның дарлалынга шыдашпайн чуруттуң ёзулуг өөлериниң национал шимчээшкини өгелээн, «Ян Гус» деп уран-чечен кино ол шимчээшкинниң баштынчызы Прага университединиң профессору, бурган чүдүлгелиг Ян Гуска турааскаатынган.

Чон Ян Гуска мөөнү-биле барып. арга-сүмени айтырып, ооң биле шын дугайын сүмележип турар. Төрээн чону-биле кезээде кады өөн дээрзин Ян Гус бүзүредип турар.

Чехияның хааны Вацлав IV болгаш Римниң императору Сигизмунд олар чоннуң күрүне тургузуунга удур киленгээшкининден корткаш, хүрээ дамчыштыр чоннуң киленгээшкинин соксадыр ажыл чорударын Ян Густан дилеп келирлер. Оларның ол планы чедиишкин чөк дооступ, чондан шынны кажандаа чажырып болбас дээрзин Гус чонга бүзүреткен.

Бир катап католик шажынчыларның баштыңы Штепан Палеч Прага хоорайның албан-хаакчыларынга чонга удурланган хөөннүг чүве чугаалап турда даш чонукчуу уран, шевер Мартин баштаан хөй кижи аңаа удурланып чеде бээр. Оларны полиция күжү-биле тарадыр сывыргаш, демиселдиң кол киржикчилери Мартин-биле ийи оолду бажыңнап алыр.

Мартиниң кадайы Иоганка Ян Гуска баргаш, хаан болгаш императордан туттурганнарны хоставарын чөпшээредирин дилеер. Гус хаанбиле императорга баргаш, туттурганнарны хоставас болза чондан улуг демисел үнүп болурун чугаалап тургаш, оларны бажыңдан үндүрүп алырының чөпшээрелин чедип алган.

Ынчалза-даа херек кырында ындыг эвес болган. Туттурганнарны чон мурнунга үндүрүп эккелгеш аткылап каан. Өлүрткеннерни сөөлгү орукче үдеп турда, Ян Гус өжээн негеп алырда чүгле демиселбиле чедип алыр дээрзин чонга чугаалап турар. Чон аразынга Густуң үнелели бедий бергининден корткаш Рим папазы ону хүрээ ламазындан үндүрген. Харын-даа бүгү чуртка ону шажынга удур кижи деп чарлапкан.

Император Сигизмунд чон аразынга ону кым-даа дегбес айыыл чок болурун аазаш, камгалал бижик тыпсып, эң дээре өөнүктериниби кады Ян Густу бөдээже үндүрүптер. Гус Чехияның хоорайларын болгаш көдээзин кезип, дарлакчыларга удур демисежиринче чонну кыйгырып турар.

Сигизмундуңу чөпшээрели мегелээшкин болган болгаш Ян Густу бир хоорайга келири билек хаан боду-биле кээп тудуп алыр. Ооң өгелээш Ян Гус хүрээ адаанда карангы кара бажыңга суктурар.

Моон соңгаар чон аразынга мурнукузу ышкаш ажыл чорутпайн дужүп бээрин император боду-биле кээп дилеп турар. Шын дээш өлүрүн Ян Гус шиитпирлээн. Күрүненин улуг дужаалдыг дужуметтериниң Ян Густу отка өртөдип өлүрер деп шиитканын ёзугаар боттандырар.

Хостаганың ыраажызын чежемейнин-даа шаажылап өлүрзе ооң хереө дириг артып, феодализмге удур улустуң хосталга дээш демисели үргүлчүлээр. Мынчангаш бо кинода Густу өлүргениниң соонда ооң кара бажыңга чыткаш чонга бижээни чагаазын кызымаа-биле өөренип турарын кинода көргүскен.

Ук кинонуң дараазындагы ийи сериялларынга Ян Густуң шынныг хереенин өлүм чогун болгаш ынак маадырының өлгениниң соонда чоннуң демиселиниң чуртка калбаргаын, Ян Густуң орнунга улустуң баштынчызы болган Ян Жижканың дугайын чугаалап турар.

С. МОНГУШ.

ЧАА РЕСПУБЛИКА

ПРЕЗИДЕНТ ГАМАЛЬ АБДЕЛЬ НАСЕР

Каттышкан Араб Республиканың Президентизи Гамаль Абдель Насер 1918 чылда Асьют можунуң (Үстүү Египеттиң) Бени Мур деп черинге төрүттүнгеп. Ооң адазы баштай Каирге, ооң соонда Александрияга почта албан-хаакчыды болуп ажылдап чораан.

1935 чылда Каирге ортумак школаны Насер тергиин эки дооскаш, 1937 чылда шериг школазынга өөренип кирген болгаш ону лейтенант ат-биле дооскан. Ооң соонда дөрт чылдарда штаб офицерлериниң школазынга өөренип турган. 1948—1949 чылдарда, палестин дайынының үезинде, Насер фронтуга чоруп, тулчуушкуннарга шылгараан, каш орденнер-биле шаңнаткан. Дайын доозулган соонда штаб школазынга башкылап турган.

40 чылдарда Насер «Хостуг офицерлер» деп чажыт офицер организациязын тургускан. Ол организация монархияны дүжүрер болгаш даштыкы өжелелден чуруу хостаар соруулгалыг турган.

1952 чылдың июль 23-те «Хостуг офицерлер» деп организация монархияга удур шеригниң демиселин баштаан. Фарук хаан дужурткен болгаш эрге-чагырга «Удуртукчу революстуг чөвүлелдиң» холунга кирген. 1954 чылдың апрельде Насер Египеттиң премьер-министри болу бергеп. 1956 чылдың июньде президентиге ол соңгуттурган. Республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер египет чазактың баштыңы болгаш национал камгалал чөвүлелиниң даргазы болуп турган.

Монархияны дүжүргеп соонда Насер колонизаторларны чуруттан үндүр сывырар дээш египет улустуң демиселин удурткан. Суэц каналдан англи шериглерни үндүрер дугайында 1954 чылдың октябрь 19-тағы англи-египет дугуржулганы кылыр чугаалажыышкыннарга египет төлээлерни Насер баштап турган.

1956 чылдың июль 26-да Насерге баштаткан египет чазак Суэц каналды күрүнении болдурар дугайында хоойлуну үндүрген болгаш ол каналдап пароходтарның саат чок чоруурун хандырган. Египетке удур агрессияның үезинде англи-француз-израиль халдакчыларга удур египет улустуң демиселин Насер баштаан.

Гамаль Абдель Насер империализмнин политиказынга удур, колония улустарның национал хамаарышпас чоруу дээш демисежип, Араб Чөөн чүкке кыжаныглыг агрессчи багдат эвилелин буруу шаап турар.

1958 чылдың февраль 21-де Египетке болгаш Сирияга болган бүгү улустуң бадылаашкынының түңнелинде Гамаль Абдель Насер Каттышкан Араб Республиканың Президентизиниге соңгуттурган.

КАТТЫШКАН АРАБ РЕСПУБЛИКА

Араб Чөөн чүктүң улустарының амыдыралында чугула болуушкун болган: чаа күрүне — Каттышкан Араб Республика тургустунган. Ында Египет болгаш Сирия каттыжып кирген. Бо чылдың февраль 21-де Египетке болгаш Сирияга чуруттунган бүгү улустуң бадылаашкынының түңнелинде президент Гамаль Абдель Насерге баштаткан чаа күрүненің тургустунганы албан ёзуузу-биле бадыткаттынган.

Каттышкан Араб Республика болза хамаарышпас, демократтыг болгаш бүрүн өргелиг күрүне болур. Эргелелдиң демократтыг системазын президентиге баштадыр тургузар деп Египет биле Сирияның аразында эвилел дугайында декларацияда айтып турар. Республикада күүсекчи эрге-чагырганы күрүне баштыңчызының холунга мөөңнээр. Каттышкан Араб Республикага хоойлу үндүрер эрге-чагырганы каттышкан парламент боттандырар. Чаа республика чаңгыс аай туктуг болгаш чаңгыс аай шериглиг болур. Каттышкан Араб Республика бүгү араб улустарны каттыштырар соруулгалыг болгаш аңаа бактаап киреринде күзээн кандыг-даа араб күрүненің олче каттыжарының өжии ажык деп ол-ла декларацияда чугаалап турар. Араб чуруттарның бүрүн өргезин быжыглаар болгаш камгалаар соруулга-биле эвилел азы федерация хевири-биле ол каттышкан республикага бактаап болур.

Президент Насерниң чугаалааны-биле алырга, улустары боттары тура-соруун тодаргайлаар улуг болгаш күчүлүг чуруттуу тургузар күзелиниң дугайын Сирияның болгаш Египеттиң улустары медеглээннер. Араб чуруттарның улустарының хөй нуруузу каш чүс чылдарның дургузунда Осман империяның чагыргазынга чорааны бүгүдеге билдингир болгай. Ооң соонда Араб Чөөн чүктүң хөй-хөй чуруттарын бадырын чүктүң империалистиг күрүнелери өжелээн. Араб улустар чүгле амгы ле байдалда национал хамаарышпас чоруун чаалап алгаш, боттарының ооң ындыг хөгжүлдезинин салым хуузунуң дугайында айтырыгны боттары шиитпирлеп шыдаар болган. Араб улустарның иштики хереквтерине империалистерниң холгаарлаар чоруун болдурбайн, арабтар боттарының чуруттарының хамаарышпас чоруун камгалаарынга долу шиитпирлиниң дугайын февраль 21-де болган бадылаашкынның түңнелдери чугаалап турар.

Каттышкан Араб Республиканың чону 28.095 муң кижи болгаш девискээри 1.175 муң дөрбелчин километр. Бодунуң девискээриниң хемчээли-биле, чоннуң санының-даа талазы-биле Каттышкан Араб Республика Европаның болгаш Азианың хөй-хөй чуруттарындан ажып турар. Ол республика делегейниң амгы улуг күрүнелериниң бирээзи болур.

Каттышкан Араб Республикада бойдустуң эң-не янзы-бүрү байлактары хөй. Ооң девискээринде нефтилиг, демир рудалыг, хромнуг, ак, кара коргулчуннуг, молибденниг, кызыл дустуг, цинкалыг болгаш өске-даа байлактарлыг черлер бар. Ында хөвеңни, ристи, кызыл-тасты, янзы-бүрү ногаа үнүштерин, чимистиг үнүштерни болгаш өске-даа культураны тарып турар. Хөвең болза Араб Чөөн чүктүң ак алдыны болуп алдаржаан.

Каттышкан Араб Республикада каттышкан ийи улустар чаңгыс эчис соруулга-биле—ада-чурт үлетпүрлүг болгаш сайзырангай көдээ ажыл-агыйлыг чаа күрүнени тургузар соруулга-биле сорук кирген. Мурнунда барыын чүктүң колонизаторлары тергиидеп турган үеде ындыг соруулгаларны арабтар шиитпирлеп шыдаас турган. Ам Каттышкан Араб Республика национал үлетпүрү тургузарынче кирген. Каттышкан Араб Республиканың ол амыдыралчы чугула айтырыын шиитпирлээринге Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, Польша, Чехословакия болгаш өске-даа социалистиг чуруттар дузалап турар. Социалистиг чуруттар моон-даа соңгаар Каттышкан Араб Республика-биле бүгү таланың экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларын калбартыр. Республиканың түр конституциязында чугаалап турары болза: «Сирияның болгаш Египеттиң кайызының-даа өске чуруттар-биле чарган бүгү-ле улустар аразының керээлери болгаш дугуржулгалары оларга ат салып турган үезиндеги хемчээли-биле болгаш улустар аразының өргелерин ёзугаар күштүг болуп артар».

Делегей кырынга Египеттиң болгаш Сирияның эдилеп турган ат-алдарын Каттышкан Араб Республиканы тургускан чорук улам быжыглаар. Каттышкан Араб Республиканың нейтралитединиң болгаш империалистиг чүзүн-баазын шериг бөлүглежилгезинге киришпезиниң политиказы болза, амгы үеде улустар аразының политиктиг амыдыралының бүгү айтырыгларын шиитпирлээринге ол республиканың чугула рольдуг чоруун хандырар.

Делегейде тайбыңга ынакшылдыг чаа күрүненин — Каттышкан Араб Республиканың тургустунуп келгенин совет кижилер чүректиң ханызындан байырлап турар. Совет-араб найырал — тайбың дээш, янзы-бүрү политиктиг системаларлыг күрүнелериниң аразынга бот-боттарын билчир чорукту тургузары дээш демиселге бистиң улустарывыстың өң чугула чаалап алышкыннарының бирээзи болур.

Редакторнуң өөлакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ТЕАТРЫНГА
Март 2-де
М. Горькийниң
ВАССА ЖЕЛЕЗНОВА
деп үш көжеге шиизи болур.
Эгелээри кежээкиниң 8 шакта.
* * *
Улавас
Цырен Шагжиниң
КАЖАР БУДАМШУ
деп комедиязының баштайгы көргүзүлгези болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң 3—65.

ТС—00664. Культура өргелелиниң типографиязы.